

Toiveena monipuolinen asukasrakenne

Selvitys asumisen etnisen yhdenvertaisuuden
toteutumisesta pääkaupunkiseudulla

Yhdenvertaisuus

SISÄASIAINMINISTERIÖN JULKAISUJA 30/2008

Tekijät (toimielimestä, toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Nexhat Beqiri		Julkaisun laji	
		Toimeksiantaja Yhdenvertaisuus asumisessa -hanke	
		Toimielimen asettamispäivä 27.3.2008, SM065:00/2008	
Julkaisun nimi Toiveena monipuolinen asukasrakenne			
Julkaisun osat Esipuhe, selvitys, liite 1			
Tiivistelmä <p>Sisäasiainministeriön 27.3.08 asettama Yhdenvertaisuus asumisessa -hanke toteutti kenttäselvityksen asumisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta pääkaupunkiseudulla maahanmuuttajien sekä romanien kohdalla. Yhdenvertaisuus asumisessa -hanke on Suomen kansallinen hankeosuus Espanjan sosiaali- ja työministeriön koordinoimassa eurooppalaisessa Building Inclusion -projektissa, jonka tavoitteena on edistää maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen yhdenvertaisuutta asumisessa sekä palvelujen saatavuudessa. Selvitystä varten haastateltiin 45 maahanmuuttajaa ja 12 romania kuudesta eri kaupunginosasta Helsingistä, Vantaalta ja Espoosta (Vuosaari, Jakomäki, Hakunila, Koivukylä, Matinkylä ja Suvela). Lisäksi taustoittavaksi aineistoksi haastateltiin kymmentä viranomaista ja järjestötoimijaa. Tutkimuksessa selvitettiin yhdenvertaisuuden toteutumista seuraavissa asumisen ulottuvuuksissa: asunnon saannissa, asunnon hakuprosessissa, asuinalueen valinnassa sekä asuinalueiden palveluissa. Selvitys on muotoaan laadullinen eikä pienen otoksen perusteella voida tehdä tilastollisia päätelmiä. Tutkimustulokset kuitenkin kertovat haastateltavien omista kokemuksista asumisen yhdenvertaisuudesta.</p> <p>Haastatelluista maahanmuuttajista ja romaneista 86 prosenttia asui vuokralla ja heistä 79 prosenttia kaupunkien vuokra-asunnoissa, loput yksityisillä vuokranantajilla. Asuntonsa omisti kahdeksan maahanmuuttajaa. Haastateltujen mukaan asumisen etninen yhdenvertaisuus näyttää toteutuvan hyvin vain kaupunkien vuokra-asuntojen saannissa. Haastatteluhetkellä 57 vastaajasta vain yksi romani oli vailla asuntoa.</p> <p>Kukaan haastatelluista maahanmuuttajasta ei halunnut, että asuinalue muodostuisi pelkästään maahanmuuttajista eikä edes samaan etniseen ryhmään kuuluvista ihmisistä. Sen sijaan asuinalueille toivotaan monipuolista asukasrakennetta, erityisesti naapureiksi toivotaan kantaväestöön kuuluvia lapsiperheitä. Näyttää kuitenkin siltä, että kerrostalo- ja korttelikohtaisista keskittymistä on jo tapahtunut ja tapahtuu, vaikka se ei ole maahanmuuttajien eikä asuntoviranomaisten tavoitteena. Yksi keskittymien syntyyn vaikuttavista tekijöistä näyttää haastattelutulosten perusteella olevan kantaväestön muuttaminen pois alueilta. Keskittymisen koettiin tekevän yhteiskuntaan integroitumisesta mahdottoman. Lisäksi koettiin, että keskittyminen lisää kantaväestössä ennakkoluuloja ja rasismia sekä pelätään leimautumisen vaaraa. Syntyneissä kerrostalokohtaisissa keskittymissä esiintyy tulosten perusteella konflikteja ja syrjintää niin kantaväestön, eri maahanmuuttajaryhmien kuin myös samaan etniseen ryhmään kuuluvien kesken. Myös romanit haluavat monipuolista asukasrakennetta asuinalueilleen: romanien asumisen keskittymää ei haluta oman kulttuurin säilyttämisen ja leimautumisen vaaran vuoksi.</p> <p>Asunnon hakuprosessissa etniseen alkuperään kohdistuvaa syrjintää oli kokenut kolmasosa haastatelluista maahanmuuttajista ja puolet romaneista. Haastatelluista kolmasosa ei ollut tyytyväinen asuinalueidensa kouluihin yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Haastatelluista maahanmuuttajista sekä romaneista lähes puolet koki, että kaikissa heidän käyttämässään palveluissa heitä syrjitään.</p>			
Avainsanat (asiasanat) yhdenvertaisuus, syrjintä, asuminen, maahanmuuttajat, vähemmistöt, pääkaupunkiseutu			
Muut tiedot Sähköisen julkaisun ISBN 978-952-491-377-5 (PDF), osoite www.intermin.fi/julkaisut			
Sarjan nimi ja numero Sisäasiainministeriön julkaisut 30/2008		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-376-8
Kokonaissivumäärä 53	Kieli suomi	Hinta 25 € + alv	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Sisäasiainministeriö		Kustantaja/julkaisija Sisäasiainministeriö	

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Nexhat Beqiri	Typ av publikation		
	Uppdragsgivare Projektet Jämlikhet i boende		
	Datum för tillsättandet av organet 27.3.2008, SM065:00/2008		
Publikation (även den finska titeln) Önskan om en mångsidig boendestruktur			
Publikationens delar Förord, utredning, 1 bilaga			
<p>Referat</p> <p>Projektet Jämlikhet i boende, tillsatt den 27 mars 2008 av inrikesministeriet, genomförde en fältutredning om förverkligandet av jämlikhet i boende i huvudstadsregionen när det gäller invandrare och romer. Projektet Jämlikhet i boende utgör Finlands del av ett europeiskt projekt Building Inclusion, koordinerat av Spaniens social- och hälsovårdsministerium. Det europeiska projektets politiska mål är att främja jämlikhet mellan invandrare och etniska minoriteter när det gäller boende och tillgång till boendeservice.</p> <p>För utredningen intervjuades 45 invandrare och 12 romer från sex olika stadsdelar i Helsingfors, Vanda och Esbo (Nordsjö, Jakobacka, Håkansböle, Björkby, Mattby, och Södräk). Ytterligare intervjuades tio myndigheter och organisationsaktörer för att få bakgrundsmaterial. I undersökningen utreddes hur jämlikheten har förverkligats i boendets följande dimensioner: att få lägenhet, att söka lägenhet, att välja bostadsområde och att få service inom bostadsområdet.</p> <p>Utredningen är kvalitativ till sin natur och utifrån ett litet urval kan man inte dra statistiska slutsatser. Utredningens resultat berättar dock någonting om de intervjuades egna erfarenheter om jämlikheten i boendet.</p> <p>Av de intervjuade invandrarna och romerna bodde 86 procent i hyreslägenhet. Av dessa bodde 79 procent i stadens hyreslägenhet, resten hyrde från privat fastighetsägare. Åtta av invandrarna hade en ägarbostad. Enligt de intervjuade verkar boendets etniska jämlikhet förverkligas bra endast i fråga om stadens hyresbostäder. Vid tidpunkten för intervjun var bara en rom av de 57 intervjuade utan bostad.</p> <p>Ingen av de intervjuade invandrarna önskade att det i bostadsområdet bara skulle bo invandrare eller ens människor som tillhör samma etniska grupp. Koncentration av etniska grupper ansågs göra integrationen i samhället omöjlig. Man upplevde också att koncentrationen ökar fördomar och rasism hos finländare och dessutom är man rädd för att bli stämplad. Det har uppstått koncentrationer av etniska minoriteter i vissa höghus. I sådana fall förekommer det enligt resultaten konflikter och diskriminering såväl mellan finländare och olika invandrargrupper som mellan människor som tillhör samma etniska grupp. Också romer önskar att deras bostadsområden skulle ha mångsidig invånarstruktur: på grund av oron för att bli stämplad eller att den egna kulturen inte kan bevaras vill de inte ha områden med stor roma-befolkning.</p> <p>I samband med bostadssökandet hade en tredjedel av de intervjuade invandrarna och hälften av romerna upplevt diskriminering på grund av etniskt ursprung. En tredjedel av de intervjuade var missnöjda med hur jämlikheten förverkligats i skolorna i bostadsområdet. Närmare hälften av de intervjuade invandrarna och romerna upplevde att de hade blivit diskriminerade i samband med all service de använt.</p>			
Nyckelord			
Övriga uppgifter Elektronisk version, ISBN 978-952-491-377-5 (PDF), www.intermin.fi/publikationer			
Seriens namn och nummer Inrikesministeriets publikation 30/2008		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-376-8
Sidoantal 53	Språk	Pris 25 € + moms	Sekretessgrad
Distribution Inrikesministeriet		Förläggare/utgivare Inrikesministeriet	

Esipuhe

Sisäasiainministeriö asetti 27.3.2008 Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeen, joka on osa Suomen kansallista osuutta kansainvälisessä Building Inclusion -projektissa.

Building Inclusion -projektin tavoitteena on edistää maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen yhdenvertaisuutta asumisessa ja palvelujen saatavuudessa. Projektia koordinoi Espanjan työ- ja sosiaaliministeriön yhteydessä toimiva syrjintävaltuutettu ja sitä rahoitetaan EU:n PROGRESS -ohjelman sosiaalisen suojelun ja osallisuuden osa-alueelta. Projektin kumppanimaita ovat Espanja, Italia, Portugali, Itävalta, Saksa, Alankomaat ja Suomi.

Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeen tavoitteena on ollut paitsi asumisen ja asuinalueiden palveluiden yhdenvertaisuuden selvittäminen maahanmuuttajien ja romanien näkökulmasta, myös keskustelun herättäminen asuntopoliittikan keinoista syrjinnän ja segregaaation ehkäisemiseksi. Hankkeen koordinoijana on toiminut sisäasiainministeriö, ja sitä on toteutettu yhteistyössä Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupunkien sekä ympäristöministeriön, opetusministeriön, Etnisten suhteiden neuvottelukunnan, Romaniasiain neuvottelukunnan, Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liiton, Suomen Somaliliiton ja vähemmistövaltuutetun kanssa.

Hanke on selvittänyt maahanmuuttajien ja romanien näkemyksiä ja kokemuksia asumiseen liittyvistä yhdenvertaisuuskysymyksistä maahanmuuttajataustaisia ja romaniväestöön kuuluvia henkilöitä haastatteleamalla kuudella pääkaupunkiseudun asuinalueella. Selvityksen tekemistä varten palkattiin sisäasiainministeriön oikeusyksikköön Nexhat Beqiri ajalle 1.6.–31.8.2008 selvityksen toteuttajaksi. Hän on vastannut selvityksen yksityiskohtaisesta suunnittelusta, omakielisten haastattelijoiden rekrytoinnista ja valmentamisesta, suomenkielisistä haastatteluista sekä tulosten ja niiden perusteella tehtävien johtopäätösten raportoinnista hankkeen johtoryhmän tuella.

Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeen johtoryhmä kiittää Nexhat Beqiriä onnistuneesta ja tiiviissä aikataulussa tehdystä selvityksestä. Selvityksen kautta johtoryhmä on saanut arvokasta tietoa pääkaupunkiseudun maahanmuuttajien ja romanien asumistilanteesta hyödynnettäväksi maahanmuuttoon ja asumiseen liittyvässä suunnittelutyössä ja päätöksenteossa. Selvitys on myös tehnyt mahdolliseksi näiden vähemmistöryhmien oman näkemyksen tuomisen osaksi asuntopoliittista keskustelua ja työtä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeen johtoryhmä

Sisällys

1 JOHDANTO.....	3
1.1 Selvityksen tausta ja tavoitteet.....	3
1.1.1 Keskeisiä käsitteitä.....	5
1.1.2 Selvityksen toteutus ja rakenne.....	5
1.2 Aineisto ja menetelmät.....	6
1.2.1 Varsinainen ja taustoittava aineisto.....	6
1.2.1.1 Haastatellut maahanmuuttajat ja romanit	7
1.2.1.2 Viranomaiset ja muut toimijat	9
1.2.1.3 Kyselylomake	10
1.2.2 Aineiston analyysi.....	10
1.2.3 Aineiston edustavuus ja luotettavuus	11
2 MISSÄ ASUMISEN YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMINEN KANGERTELEE - MISTÄ OLLAAN SAMAA MIELTÄ JA, MISTÄ ERI MIELTÄ	13
2.1 Yhdenvertaisia asunnon saannissa, mutta... ..	13
2.2 Kerrostalokohtaisia keskittymiä löytyy.....	15
2.2.1 Viranomaistoiminta asiakkaan toiveiden kannalla	16
2.2.2 Markkinatalous ja asumisen yhdenvertaisuus	18
2.2.3 Asumisen ongelmia vain osalla maahanmuuttajista	21
2.3 Kiitos asunnoista, mutta ei keskittymiä, kiitos!.....	21
2.3.1 Pääkaupunkiseudulla halutaan asua	23
2.3.2 Toistensa läheisyyteen ei haluta muuttaa	23
2.4 Keskitymissä esiintyviä ongelmia	25
2.4.1 Kantäväestö muuttaa pois.....	28
2.4.2 Asukasdemokratia on heikkoa	29
2.5 Tyytyväisyys kouluihin ja muihin julkisiin palveluihin.....	31
2.5.1 Kolmasosa on kouluihin tyytymättömiä.....	31
2.5.2 Palveluissa tärkeää myös yhdenvertainen kohtelu.....	32
2.6 Romanien asumisen erityispiirteistä	33
2.6.1 Menestyviä ja sinnittelijöitä.....	34
2.6.2 Toiveena asuinalueesta: vähän romaneja, muuten monipuolinen asukasrakenne.....	36
3 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	37
3.1 Asumisen yhdenvertaisuus ei toteudu keskitymissä	37
3.2 Romaneilla kulttuurin asema vahva	41
3.3 Toimenpide-esitykset	42

Liitteet

Liite 1: Haastattelujen kyselylomake 44

1 JOHDANTO

1.1 Selvityksen tausta ja tavoitteet

Sisäasiainministeriö osallistuu hankekumppanina Espanjan työ- ja sosiaaliministeriön koordinoimaan eurooppalaiseen Building Inclusion -hankkeeseen, jota rahoitetaan EU:n PROGRESS-ohjelmasta, Social Protection and Inclusion -osa-alueelta. Kansainvälisen hankkeen politiikkatavoitteena on edistää erityisesti maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen yhdenvertaisuutta asumisessa ja asumispalvelujen saatavuudessa. Tarkoituksena on löytää keinoja ennaltaehkäistä ja torjua ongelmia, joita ko. ryhmien kerääntyminen tietyille asuinalueille tuottaa, kuten asumisen ahtautta, nuorisoväkivaltaa (jengiytyminen) ja syrjintää palvelujen saavutettavuudessa ja niiden tuottamisessa (erityisesti koulutuksen osalta).

Building Inclusion -hanke tuottaa kumppanimaissa selvityksen asuntopolitiikan ja asumispalveluiden vaikutuksista maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen integraatioon. Kansainvälisen selvityksen yhtenä tavoitteena on tunnistaa maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen asumiseen vaikuttavat syrjivät käytänteet. Hankkeessa tuotetaan lisäksi raportti hyvistä käytännöistä asumiseen liittyvän syrjinnän ehkäisemiseksi sekä laaditaan suositukset strategisista menettelyistä, jotka edistävät maahanmuuttajien sekä etnisten vähemmistöjen yhdenvertaista kohtelua asumispalveluissa sekä heidän yhdenvertaisuuttaan julkisten palvelujen saavuttamisessa.

Sisäasiainministeriön oikeusyksikkö koordinoi Suomen osallistumista hankkeeseen. Suomen projektiosuus toteutetaan kansallisesti Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeessa, johon osallistuvat Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit sekä sisäasiainministeriön maahanmuutto-osasto, ympäristöministeriö, opetusministeriö, Etnisten suhteiden neuvottelukunta, Romaniasiain neuvottelukunta, Suomen

Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto FARO ry, Suomen Somaliliitto ry sekä vähemmistövaltuutetun toimisto.

Suomen Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeessa tuotetaan vertaileva maahanmuuttajataustaisen väestön ja romanien asumisen maaraportti olemassa olevista aineistoista. Hankkeessa päätettiin tuottaa myös haastatteluihin perustuva selvitys maahanmuuttajien ja romanien kokemuksista asumisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta pääkaupunkiseudulla.

Suomessa asuvista maahanmuuttajista 44 prosenttia asuu pääkaupunkiseudulla kuten myös suuri osuus Suomen romaniväestöstä. Sen vuoksi nähtiin perusteltuna keskittyä alueella asuvien maahanmuuttajien ja romanien asumiskysymysten tematiikan kartoittamiseen. Yhdenvertaisuus asumisessa -ohjausryhmä päätti, että haastattelut tehdään Vuosaaren, Jakomäen, Hakunilan, Koivukylän Matinkylän ja Suvelan kaupunginosissa. Perusteluna valinnalle oli se, että niissä asuu keskimääräistä enemmän maahanmuuttajia. Selvitystä tekemään palkattiin työntekijä kolmen kuukauden ajaksi.

Asumisselvityksen tutkimuskysymykseksi muodostui seuraava:

Toteutuuko asumisen etninen yhdenvertaisuus pääkaupunkiseudulla maahanmuuttajien ja romanien kohdalla seuraavissa asumisen ulottuvuuksissa:

- asunnon saannissa,
- asunnon hakuprosessissa,
- asuinalueen valinnassa ja
- asuinalueiden palveluissa.

Maahanmuuttajien asumiskysymyksiä on Suomessa ja pääkaupunkiseudulla tutkittu aiemminkin, erityisesti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Romanien asumisesta löytyy vähemmän tutkimusta. Selvityksen tulokset ovat vertailtavissa aiemmin aiheesta

julkaistujen tutkimusten tulosten kanssa. Niitä eritellään Nexhat Beqirin pro gradu -työssä (Lapin yliopisto, YTK), joka valmistuu syksyn 2008 aikana. Tutkimus kytkeytyy maahanmuuttoon liittyviin elinolo- sekä segregaatiotutkimuksiin.

1.1.1 Keskeisiä käsitteitä

Yhdenvertaisuus

Selvityksessä yhdenvertaisuus on määritelty toisaalta syrjinnän kieltona ja toisaalta velvoitteena tarjota ihmisille yhdenvertaiset mahdollisuudet. Määritelmä vastaa Euroopan unionin ja sitä kautta myös Suomen lainsäädännön yhdenvertaisuuden käsitettä. Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että ihmisille mahdollistetaan yhdenvertaiset lähtökohdat päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluita huolimatta heidän henkilökohtaisista ominaisuuksistaan. Syrjintä on kielletty iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (Yhdenvertaisuuslaki 6 §). Selvityksessä keskitytään asumisen etnisen yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

Asumisen keskittyminen

Selvityksessä käytetään segregaatio-käsitteen sijasta keskittymisen käsitettä. Asumisen keskittymisellä selvityksessä tarkoitetaan sitä, että tietty ihmisryhmä tai tietyt ihmisryhmät ovat keskittyneet samalle alueelle asumaan. Keskittymisellä tarkoitetaan myös sitä, että asumiseen liittyvät ongelmat keskittyvät koskemaan vain tiettyä ihmisryhmää tai ihmisryhmiä.

1.1.2 Selvityksen toteutus ja rakenne

Selvitys toteutettiin kesän 2008 aikana. Kesäkuun alussa laadittiin kyselylomake ja muut haastattelukysymykset. Kesäkuun loppuun mennessä oli rekrytoitu omakieliset haastattelijat maahanmuuttajahaastatteluja varten, valmennettu heitä sekä haastateltu

suurin osa viranomais- ja järjestötoimijoista. Heinäkuun puoleen väliin mennessä koko aineisto (sekä varsinainen että taustoittava) oli kerätty. Sitten kirjoitustyöt jatkuivat ja vuoroon tuli haastattelujen analyysi. Ensimmäiset alustavat tulokset valmistuivat elokuun puolella välissä ja ne esiteltiin sisäasiainministeriön maahanmuuttoasioiden johtoryhmässä 20. elokuuta. Tuloksista keskusteltiin 26.8. pidetyssä työpajassa sidosryhmien ja muiden toimijoiden kanssa. Selvitys annettiin Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeen ohjausryhmän arvioitavaksi elokuun lopussa kommentteja ja korjausehdotuksia varten. Hankkeen ohjausryhmä luovuttaa selvityksen yhdenvertaisuusasioista vastaavalle Maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thorsille.

Ensimmäisessä luvussa esitellään tutkimuskysymys, tavoite ja tutkimusaineisto. Toisessa luvussa analysoidaan tulokset ja viimeisessä luvussa (3) esitellään johtopäätökset sekä selvityksen toimenpide-esitykset.

1.2 Aineisto ja menetelmät

1.2.1 Varsinainen ja taustoittava aineisto

Tutkimusta varten on kerätty kahdenlaista aineistoa. *Varsinainen aineisto* on puolistrukturoidulla kyselylomakkeella kerätyt 57 haastattelua (**45 maahanmuuttajaa** ja **12 romania**). Ajankohtaisen asumisen yhdenvertaisuuden toteutumisen tematiikan *taustoittavaksi aineistoksi* on haastateltu kolmea kohdekaupunkien asuntoviranomaista, kolmea asumisneuvojaa sekä neljää järjestöedustajaa ¹.

Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeen ohjausryhmä ehdotti, että tutkimusta varten haastateltaisiin yhteensä 60 maahanmuuttajaa ja romania. Muita ehdotuksia aineiston koon ja sen sisällön suhteen ei annettu. Päädyttiin haastattelemaan viisi maahanmuuttajataustaista asukasta kustakin seuraavista kieliryhmistä: albania, arabia,

¹ yksi romani, kaksi maahanmuuttajaa ja yksi pakolais- ja maahanmuuttaja-asioiden parissa toimiva

bosnia, englanti, kurdi, somali, venäjä, vietnam ja viro. Valinnan taustalla oli tavoite saada mahdollisimman laaja haastateltavien edustus maahanmuuttajista niistä kaupunginosista², joita Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupungit ehdottivat.

Maahanmuuttajien haastattelut suorittivat omakieliset haastattelijat, kunkin omalla äidinkielellään. Haastattelijat rekrytoitiin useamman maahanmuuttaja- sekä maahanmuuttoasioiden parissa toimivan järjestön kautta. Haastattelijat saivat ohjeet etsiä ja haastatella viittä omaan kieliryhmään kuuluvaa asukasta vähintään kolmesta eri kaupunginosasta. Muita ehtoja haastateltavien valinnasta heille ei asetettu. Toivomuksena esitettiin, että haastateltava ryhmä olisi muun muassa ikärakenteeltaan monipuolinen ja sukupuolijakautumaltaan tasainen.

Toimija- ja romanihaastattelut suoritti selvityksen tekijä. Romanihaastateltavat löytyivät useamman pääkaupunkiseudulla romaniasioiden parissa toimivan tahon tai henkilön kautta.

1.2.1.1 Haastatellut maahanmuuttajat ja romanit

Haastatellut maahanmuuttajataustaiset henkilöt olivat ensimmäisen polven maahanmuuttajia. Vastanneista 80 prosenttia oli asunut Suomessa vähintään kymmenen vuotta. Naisia oli 20, miehiä 25. Myös ikäluokat olivat edustettuina tasaisesti noin kaksikymmentävuotiaista kuuteenkymmeneen ikävuoteen. Reilut 80 prosenttia vastanneista asui vuokra-asunnossa, loput omistusasunnossa. Vuokralla asuvista suurin osa asui kaupungin vuokra-asunnoissa, ja noin neljäsosa yksityisissä vuokra-asunnoissa. Avioliiton kautta Suomeen oli muuttanut noin 27 prosenttia haastateltavista, työn tai koulutuksen takia 15 prosenttia ja muusta syystä muuttaneita, kuten esimerkiksi inkerinsuomalaisia paluumuuttajia, oli vastanneista kolme.

² Vuosaari, Jakomäki, Hakunila, Koivukylä, Matinkylä ja Suvela

Haastatelluista maahanmuuttajista noin puolet oli pakolaistaustaisia. Aiempien tutkimusten mukaan Suomessa asuvista maahanmuuttajista vain noin viidennes on pakolais-taustaisia. Selvityksessä mukana olleiden kaupunginosien valinnan voidaan olettaa vaikuttaneen siihen, keitä maahanmuuttajia otokseen tuli edustetuiksi.

Haastatelluista maahanmuuttajista suurin osa oli perheellisiä. Noin kolmasosalla asukasmäärä vastaajien asunnoissa oli 3 henkilöä. Neljän tai useamman asukkaan asukaskuntia vastaajista oli yli puolet. Perheellisten vastaajien joukosta ainoastaan neljä oli yhden huoltajan talouksia. Englannin kielellä haastatellut olivat lähtöisin Afrikan maista, muualta kuin Somaliasta.

Kaupungeittain ja kaupunginosittain tarkasteltuna haastateltavia oli eniten Vantaalta (17) ja kaupunginosista eniten Hakunilasta (10), Vuosaaresta (10) ja Matinkylästä (9). Vähiten heitä oli Jakomäestä (4).

Kaupunki	Haastateltavien määrä	Kaupunginosa	Haastateltavien määrä
Helsinki	14	Vuosaari	10
		Jakomäki	4
Espoo	14	Matinkylä	9
		Suvela	5
Vantaa	17	Hakunila	10
		Koivukylä	7
yhteensä	45		45

Taulukko 1: Haastatellut maahanmuuttajat kaupungeittain ja kaupunginosittain

Kahdestatoista haastatellusta romanista vain kaksi oli miehiä. Suurin osa vastanneista oli keski-ikäisiä henkilöitä, mutta joukossa oli myös nuoria ja ikääntyneitä. Kaupungin vuokra-asunnoissa asui kymmenen, yksityisen omistamassa asunnossa vain yksi. Yksi haastateltavista oli haastatteluhetkenä asuntoa vailla. Hänelle oli järjestetty tilapäinen

asunto ja asuntohakemus oli vireillä. Romanitaustaisia asukkaita haastateltiin kaikista kuudesta kaupunginosasta.

Ominaista romanihaastateltaville oli se, että vastaajien asunnoissa asui keskimäärin kolme asukasta ja asunnoissa oli keskimäärin 70–90 neliometriä. Vastaajista vain kaksi oli tyytymättömiä asuntonsa kokoon.³ Yhden huoltajan talouksia oli suhteessa enemmän kuin maahanmuuttajissa, kahdeksan vastaajaa, kun maahanmuuttajista vain neljä kolmestakymmenestäyhdeksästä.

1.2.1.2 Viranomaiset ja muut toimijat

Espoon kaupungilta haastateltiin asuntopalveluyksikön toimistopäällikkö Hannu Papinaho. Haastatteluhetkellä hän toimi asuntoasiainpäällikkö Leena Levolan sijaisena. Papinahon pätehtäviin kuuluu asukasvalinta. Helsingin kiinteistövirastosta haastateltiin apulaisosastopäällikkö Markku Leijoa, Vantaalta asuntotoimenjohtaja Teija Ojankoskea ja vuokra-asuntopäällikkö Marja-Leena Metsää.

Kaupungin asuntoja vuokraavista toimistoista haastateltiin yksi asumisneuvoja Vuosaaren kiinteistöistä, VAV-toimistosta Tuula Montosta ja Espoonkruunu oy:stä hallintopäällikkö Merja Korvalaa sekä asumisneuvoja Ursula Kuulaa.⁴ Järjestöpuolelta haastatellut olivat Burhan Hamdon (Hakunilan kansainvälisen yhdistyksen toiminnanjohtaja), Natalia Nerman (Maahanmuuttajavammaisten tuki ry:n toiminnanjohtaja), Terno Hagert (asiantuntija romanikysymyksissä) ja Terhi Joensuu (KOTILO-projektin koordinaattori).⁵

³ Haastatteluista kymmenen suoritettiin haastateltavien kotona

⁴ Vantaan kaupungista Teija Ojankosken ja Marja-Leena Metsän sekä Espoonkruunusta Merja Korvalan ja Ursula Kuulan haastattelut suoritettiin yhteishaastatteluina

⁵ Ensimmäisinä toteutettiin Hamdonin, Papinahon, Joensuun ja Vuosaaren kiinteistön asumisneuvojan haastattelut, joita ei nauhoitettu, vaan niistä tehtiin ainoastaan muistiinpanot. Loput toimijahaastattelut nauhoitettiin.

1.2.1.3 Kyselylomake

Maahanmuuttajia ja romaneja haastateltiin samalla, puolistrukturoidulla kyselylomakkeella. Omakieliset haastattelijat pystyivät haastatteluhetkellä kirjoittamaan vastaukset haastattelulomakkeeseen omalla kielellään. Lopulliset vastaukset palautettiin internetissä Webropol -ohjelmalla tehtyyn lomakkeeseen. Webropol -ohjelma mahdollisti myös aineiston analysoimisen SPSS -ohjelmalla, koska vastaukset oli mahdollista saada Excel-raporttimuotoon.

Kysymyksiä lomakkeessa oli yhteensä 45. Kysymysten toimivuutta testattiin ennen haastatteluja. Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeen ohjausryhmän jäsenillä oli mahdollisuus kommentoida kysymyksiä sekä ehdottaa muutoksia ja lisäyksiä. Lomakkeesta tuli lopulta puolistrukturoitu, kun avointen kysymysten määrä kasvoi alkuperäisestä. Tämä sopii hyvin myös tutkimuksen tavoitteisiin, sillä kiinnostus painottui asumisen etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta nouseviin teemoihin. Kyselylomakkeeseen vastaamiseen meni 30–45 minuuttia. Lomake on tämän raportin liitteenä (LIITE 1).

1.2.2 Aineiston analyysi

Tutkimuksessa keskityttiin maahanmuuttajien ja romanien näkemyksiin yhdenvertaisuuden toteutumisesta asumisessa pääkaupunkiseudun alueella. Siksi pääpaino aineiston analyysissä on kohdistunut varsinaiseen aineistoon eli maahanmuuttajien ja romanien haastatteluihin. Koska haastattelut on kerätty puolistrukturoidulla lomakkeella, on osa aineistosta analysoitu kvantitatiivisesti sikäli, kun se on ollut tarpeen. Suurimmalta osin vastaukset on analysoitu teemoittain. Olen keskittynyt siihen, mitä haastateltavat vastauksissaan sanoivat.

Toimijahaastattelujen (viranomaiset ja järjestöt) analyysissä keskityin siihen, millaisia hypoteeseja haastateltavat antoivat ajankohtaisesta asumisen yhdenvertaisuuden

toteutumisen tematiikasta. Haastatteluissa esiin nousseita hypoteeseja testattiin sitten maahanmuuttaja- ja romanasukkaiden haastattelujen tuloksilla.

1.2.3 Aineiston edustavuus ja luotettavuus

Haastatellut maahanmuuttajat ja romanit asuivat pääosin vuokralla kaupungin vuokra-asunnoissa. Tässä mielessä otosta voidaan pitää edustavana, koska tilastojen mukaan suurin osa (noin 80 prosenttia) maahanmuuttajista sekä erilaisten arvioiden mukaan myös romaneista suurin osaa asuu pääkaupunkiseudulla vuokra-asunnoissa, suurin osa kaupungin omistamissa vuokra-asunnoissa. Valitut yhdeksän kieliryhmää kattavat hyvin myös kohdekaupunginosissa asuvat maahanmuuttajat.

Sekä maahanmuuttajissa että romaneissa haastateltavien ikä jakaantui tasaisesti. Maahanmuuttajissa sukupuolijakauma oli tasainen, kun taas romanihaastatelluista suurin osa oli naisia. Otosta voidaan silti pitää edustavana ajatellen romanikulttuuria ja siihen liittyviä asumisen erityispiirteitä., koska naiset ovat ko. asioissa tärkeässä asemassa. Myöskään romanimiesten vastaukset eivät poikenneet missään suhteessa naisten antamista vastauksista.

Viisi haastateltavaa kieliryhmää kohden ei anna mahdollisuutta maahanmuuttajien osalta pitkälle menevien johtopäätösten tekemiseen kieliryhmien välisistä eroista. Sitä selvityksessä ei myöskään tavoiteltu. Tarkoitus oli ainoastaan saada mahdollisimman laaja edustus kohdekaupunginosissa asuvista maahanmuuttajista ja romaneista. Selvityksen tulosten perusteella voidaan tehdä yleistyksiä niiden pääkaupunkiseudulla vuokralla asuvien maahanmuuttajien ja romanien kokemuksista, jotka asuvat kohteena olleissa, mutta myös asukasrakenteeltaan ja asunto-omistajakannasta samankaltaisissa kaupunginosissa, ja ovat asuneet Suomessa jo suhteellisen pitkään.

Omalla kielellä ja kasvokkain toteutetut maahanmuuttajahaastattelut lisäävät vastausten luotettavuutta. Yhdeksästä omakielisestä haastattelijasta vain yksi suoritti yhden

haastatteluistaan Webropol -ohjelmalla suoraan internetiin ja siksi yksi haastatteluhetkellä käytetty kyselylomake jäi saamatta. Kaikki muut lomakkeet (44) saatiin, ja niistä suurin osa oli omakielisiä.

Kyselylomakkeisiin vastattiin anonyymisti. Niin maahanmuuttaja- kuin romanihaastateltavienkin vastausten luotettavuutta lisää se, että useimmat heistä olisivat vastanneet mielellään omalla nimelläänkin. Sekä maahanmuuttaja- että romanihaastateltujen vastausten luotettavuutta arvioitaessa selvityksen tekijä pitää omaa maahanmuuttajataustaansa myönteisenä asiana. Romaneja haastateltaessa saatiin kokemus, että haastattelija edusti puolueetonta osapuolta. Tämä näkyi hyvin siinä, että haastatteluhetkellä useimmat antoivat mielellään mielipiteilleen myös historiallisen näkökulman.

2 MISSÄ ASUMISEN YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMINEN KANGERTELEE - MISTÄ OLLAAN SAMAA MIELTÄ JA, MISTÄ ERI MIELTÄ

2.1 Yhdenvertaisia asunnon saannissa, mutta...

Vain yksi 57 haastatelluista oli haastatteluhetkellä vailla asuntoa. Hänelle kaupunki on kuitenkin järjestänyt tilapäisasunnon. Espoosta, Helsingistä ja Vantaalta haastateltujen maahanmuuttajien (45) toive asua pääkaupunkiseudulla oli toteutunut.

Kaikista haastatelluista noin 40 prosenttia sanoi, että asunnon hakemisessa oli ollut ongelmia. Lähes kaikkien ongelmien syyksi mainittiin se, että asuntoa oli jouduttu odottamaan liian pitkään siksi, kun ei ollut paikkakuntalainen, tai, että perhekokoon nähden sopivaa asuntoa ei löytynyt. Romaneista puolet ja maahanmuuttajista kolmasosa kokivat, että asuntoa hakiessaan heitä ei kohdeltu samalla tavalla kuin kantaväestöön kuuluvat ihmiset. Syyinä eriarvoiselle kohtelulle koettiin se, että hakija oli maahanmuuttaja tai romani. He perustelivat mielipidettään sillä, ettei perhetilannetta tai asumistarpeita yleensä oltu otettu tarpeeksi hyvin huomioon. Koettiin, että etnisen taustan takia toivottuja kaupungin vuokra-asuntoja oli jouduttu odottamaan liian pitkään (jopa kuusi vuotta) tai, että saatu asunto oli ollut huonokuntoinen.

Aineiston perusteella voidaan todeta, että pääkaupunkiseudulla asumisen etninen yhdenvertaisuus toteutuu hyvin vain kaupungin vuokra-asunnon saannissa. Sekä maahanmuuttajat että romanit ovat kuitenkin saaneet asuntoja huolimatta heidän etnisestä alkuperästään. Pääkaupunkiseudulla on viime vuosikymmeninä lähes jatkuvasti ollut pulaa asunnoista ja erityisesti kaupungin vuokra-asunnoista. Esimerkiksi Vantaan kaupungin vuokra-asuntoihin on tällä hetkellä jonossa 5 000 hakijaa.

Asuntopula näytti myös suurimmalle osalle haastatelluista (maahanmuuttajista 70 prosenttia ja romaneista puolet) olevan tiedossa, koska he eivät kokeneet pitkiä jonotuksia asunnon saamisessa syrjintänä.

Yhdenvertaisuuden toteutumiseen ainoastaan asunnon saannissa ei kuitenkaan tule tyytyä. Asumisen yhdenvertaisuuden toteutumisessa kysymys on myös siitä, toteutuuko se asumisessa laajemmin: asunnon hakuprosessissa, asuinalueen valinnassa sekä asuinalueen palveluissa. Haastateltavien vastauksissa esiintyy tyytymättömyyttä asuntojen kuntoon, kokoon, asuinalueeseen ja julkisiin palveluihin alueella.

Kunnallinen vuokra-asuminen on asumismuodoista edullisin. Aineiston perusteella haastateltujen maahanmuuttajien ja romanien asumismuodon valintamahdollisuudet näyttävät vähäisiltä. Lisäksi haastateltavien keskuudessa kaupungin asunnossa asumista pidetään myös turvallisimpana asumismuotona. Romaneista vain yksi ja maahanmuuttajista vain yhdeksän asui yksityisen vuokranantajan asunnossa. Näistä kymmenestä yksityisellä asuvista suurin osa kuitenkin asuisi mieluummin kaupungin vuokra-asunnossa.

Asuntoviranomaisten mukaan kaupungin vuokra-asunnoissa ensisijalla ovat kiireellisimmässä asunnontarpeessa olevat, asunnottomat ja vähätuloiset paikkakuntalaiset. Kaikista haastatelluista 79 prosenttia on täyttänyt ainakin yhden edellä mainituista kriteereistä. Toisaalta muuttama on hakenut muualtakin asuntoa, mutta onnistunut saamaan vuokra-asunnon vain kaupungilta. Osa haastatelluista oli sitä mieltä, että yksityiseltä puolelta on vaikeampaa saada asunto, vaikka olisi varaa maksaa kalliimpi vuokrakin. Koettiin, ettei luoteta siihen, että vuokra pystytään maksamaan säännöllisesti. Kaupungin vuokra-asumista pidettiin turvallisempänä, koska yksityisten vuokra-asunnoista saatetaan joutua milloin tahansa muuttamaan pois.

2.2 Kerrostalokohtaisia keskittymiä löytyy

Viranomaisten arvion mukaan pääkaupunkiseudulta löytyy kerrostaloja ja jopa kortteleita, joissa kantaväestö on hyvin pienenä vähemmistönä. Maahanmuuttajien asuttamien kerrostalojen tai korttelien olemassaolon pääkaupunkiseudulla vahvistavat myös haastateltujen maahanmuuttajien vastaukset ongelmista naapurien kanssa, kuvaukset asuinalueensa ongelmista, tyytymättömyydestä isännöitsijäpalveluihin sekä ajatukset yhteiskuntaan integroitumista mahdottomiksi tekevistä asioista. Saman ovat huomanneet myös järjestötoimijat

”...Suomessa ei ole vielä tapahtunut, että olisi jokin kaupunginosa täysin vain maahanmuuttajien asuttama, mutta kerrostalokohtaisesti kyllä, useilla pääkaupunkiseudun alueilla” (Hamdon).

Viranomaisten noudattama tapa puhua kaupunginosien tai palvelupiirien tasolla vääristää näin ollen varsinaisen ja myös taustoittavan aineiston antamaa todellisuutta asumisen keskittymisestä. Asumisen keskittymisen osalta liikutaan korkeintaan noin 20 prosentin osuuksissa. Kerrostaloittain tarkasteltuna löytyy jopa yli 90 prosentin osuuksia.⁶ Myös puolet haastatelluista romaneista kertoo asuvansa maahanmuuttajaenemmistöisissä asumalähiöissä. Näyttää siltä, että pääkaupunkiseudulla on syntynyt monietnisiä asumislähiöitä ilman kantaväestöä; on syntynyt asumiskeskittymiä, joissa asuu pääosin maahanmuuttajia ja romaneja. Olivatpa syyt olleet kuinka moninaiset tahansa, tätä kehitystä haastatellut maahanmuuttajat eivät ole toivoneet. Haastatteluaineiston perusteella näyttää siltä, että pääkaupunkiseudulla asumisen etninen yhdenvertaisuus ei toteudu asuinalueen valinnassa. Tästä kerrotaan tarkemmin luvussa 2.2.

⁶ Viranomaisten ja järjestötoimijoiden arvio sekä empiirisesti todistettu

2.2.1 Viranomaistoiminta asiakkaan toiveiden kannalla

Viranomaiset vakuuttavat, että kaikki heidän asiakkaansa ovat samalla viivalla. Kaupungin asuntojen välityksessä hakijoiden nimiä ei katsota, vaan asunnontarve ja kiireellisyys merkitsevät. Viranomaistoiminnassa pyritään ottamaan hakijoiden toiveet mahdollisimman hyvin huomioon. Jos asiakas merkitsee asuntohakemukseensa, että haluaa asunnon vain tietyltä asuinalueelta, silloin asunto pyritään myös tarjoamaan sieltä.

Asuntopula ei anna mahdollisuutta asiakkaiden toiveiden täydelliseen huomioon ottamiseen, mutta viranomaisten mukaan sekä maahanmuuttajat että romanit saavat asuntopulaan nähden hyvin asuntoja, ja asunnot ovat pääkaupunkiseudulla kohtuullisen hyväkuntoisia, varsinkin jos niitä vertaa mihin tahansa muihin Euroopan suurkaupunkeihin. Maahanmuuttajista erityisryhmän asemassa asunnonhaussa ovat kiintiöpakolaiset. Heille on haastateltujen viranomaisten mukaan pystytty hyvin varaamaan asuntoja.

Haastatellut viranomaiset pyrkivät toiminnallaan välttämään maahanmuuttajien asumisen keskittymistä. Eri länsimaiden suurkaupunkien huonoja kokemuksia maahanmuuttajien keskittymisestä ei haluta Suomeen. Myönnetään, että on olemassa yksittäisiä kerrostaloja, kortteleita tai asuinalueita, jonne maahanmuuttajia on keskittynyt muita alueita enemmän, mutta viranomaisten mukaan se ei ole johtunut asukasvalinnasta. Todennäköisempänä syynä kehitykseen viranomaiset pitävät vallitsevaa asuntopulaa sekä maahanmuuttajien hakeutumista toistensa läheisyyteen.

Esimerkkeinä omaan kieliryhmään hakeutumisesta viranomaishaastatteluissa mainittiin pääosin somalin- ja venäjänkieliset. Kyseisistä kieliryhmistä haastatellut eivät tue asuntoviranomaisten käsitystä. Somalin- ja venäjänkielisistä haastateltavista vain alle puolet (4/10) piti omankielisten läheisyydessä asumista tärkeänä (voidaan puhua omalla

kielellä tai autetaan toisiaan), mutta ei toivonut pelkästään omakielisistä koostuvaa asumalähiötä.

Haasteina asumisen hajasijoittamisen pyrkimyksille pääkaupunkiseudulla ovat haastateltujen asuntoviranomaisten mukaan pula isoista asunnoista ja kaupungin vuokra-asunnoista yleensä, kaupungin vuokra-asuntojen sijainti, sekä maahanmuuttajien hakeutuminen toistensa läheisyyteen. Korostettiin, että on vaikea toteuttaa hajasijoittamispolitiikkaa silloin, kun se ensinnäkin on ristiriidassa asiakkaan toiveiden kanssa ja toiseksi, kun toivottuja asuntoja ei ole tarpeeksi tarjolla.

Hajasijoittamiselle haasteita luo myös se, että asuinalueilla asunto-omistajakanta on hyvin monipuolinen. Löytyy niin kaupungin kuin myös monien erilaisten yksityisten, voittoa tavoittelevien yritysten ja opiskelijasäätiöiden omistamia asuntoja. Muiden omistamien vuokra-asuntojen sijoittamispolitiikkaan kuntaviranomaiset eivät pysty vaikuttamaan. Oman omistamisen ja riittävän asuntotarjonnan turvin hajasijoittamista voidaan viranomaisten mukaan toteuttaa vain silloin, kun asuntohakemuksissa esiintyy kohdassa alueen toiveesta ”mikä tahansa”.

Viranomaiset korostivat, että maahanmuuttajien asumiseen liittyvissä haasteissa kysymys on laajemmin myös heidän integroitumisestaan Suomen yhteiskuntaan. Pelkästään asuntopolitiikalla ja asukasvalinnalla on vaikeaa vaikuttaa monipuolisen asukasrakenteen muodostumiseen asuinalueille, ja yleisesti maahanmuuttajien integroitumiseen. Myös muiden viranomaisten kotouttamistoimenpiteitä tulee asuntoviranomaisten mukaan arvioida, esimerkiksi koulutukseen ja työllistymiseen tähtäävien palvelujen laatua.

Viranomaisten ja myös järjestötoimijoiden mukaan erilaisten palvelujen saatavuus ja sijainti ovat maahanmuuttajille tärkeitä asuinaluetta valittaessa. Papinahon mukaan Espoossa olisi isoja asuntoja kerrostaloalueiden lisäksi myös pientaloalueilla, mutta niihin ei aina haluta muuttaa, kun ei niissä välttämättä ole tarvittavia palveluja.

Kaupungin vuokra-asuntoja on pääkaupunkiseudulla aina 1960-luvulta lähtien rakennettu pääosin halvimmille tonttimaille, ja tällä on vaikutusta siihen, miten niissä asuvat sijoittuvat alueellisesti. On rakennettu kaupunkien ydinkeskustasta katsottuna reuna-alueille. Tämä asetelma tulee selvimmin esille Helsingissä, mutta ei niinkään Espoossa ja Vantaalla, missä ei ole yhtä suurta keskustaa. Kaupungin vuokra-asuntojen sijainnin ja palvelujen saatavuuden lisäksi viranomaiset pitävät myös maahanmuuttajien omaa hakeutumista toistensa läheisyyteen syynä siihen, että maahanmuuttajia on tällä hetkellä keskittynyt asumaan joillekin alueille muita enemmän.

Romanien asumista ja alueellista sijoittumista ohjaa kaupungin vuokra-asuntojen sijainnin ja palvelujen saatavuuden lisäksi heidän kulttuurinsa ja siihen liittyvät asumisen erityispiirteet. Viranomaisten mukaan romanasuttamisessa ei ole ollut ongelmia. He ovat saaneet hyvin asuntoja ja heidän kulttuuriset asumispiirteensä on otettu niin hyvin huomioon, kun se on ollut mahdollista lain puitteissa. On esimerkiksi hyväksytty tarjotusta asunnosta kieltäytymisperusteeksi se, että romanihakija on itse sanonut, ettei ota tarjottua asuntoa vastaan kulttuurisista syistä. Saatujen asuntojen kokoon lähes kaikki romanihaastateltavat olivat tyytyväisiä, mutta vain puolet heistä oli tyytyväisiä asuntonsa kuntoon, asunnonhakuprosessiin sekä eri palveluissa saamaansa kohteluun.

2.2.2 Markkinatalous ja asumisen yhdenvertaisuus

Asumisen yhdenvertaisuuden tosiasiallisen toteutumisen maahanmuuttajien ja romanien osalta erityisen haastavaksi näyttää taustoittavan aineiston valossa tekevän se tosiasia, että elämme markkinatalousvaltaisessa yhteiskunnassa. Samaan aikaan, kun pitää huolehtia voittoa tavoittelemattoman asuntotuotannon turvaamisesta (sosiaalinen asuntotuotanto), täytyy myös ajatella sitä, että niin valtio kuin kunnatkin tarvitsevat verotuloja. Kaupunkeihin tarvitaan kuluttajia. Asuntopulasta, joka kohdistuu eniten sosiaaliseen tuotantoon, ei noin vain päästä eroon.

Asuntorakentamista varten vaaditaan poliittisia päätöksiä, mutta

”...poliittinen päätöshän on kompromissi, että se on tietysti tuota ristiriitaisten pyrkimysten kenttä ..et asuminen on iso bisnes, et se kannattaa muistaa, et siellä on paljon erilaisia intressejä: rakennuttajan, työvoiman, elinkeinopoliittisia intressejä, siellä on rahoitukseen liittyviä, rahoitusjärjestelmä, pankkitoimintaa ja ties mitä...” (Leijo)

Siitä, mihin suuntaan poliittiset päätökset rakentamisen suhteen näyttävät kallistuvan, antaa viitteitä joidenkin maahanmuuttajahaastateltavien sekä järjestötoimijoiden usein toistama kommentti:

”rikkaille kyllä rakennetaan”.

”Asuntorakentaminen on iso bisnes. Viranomaiset voimattomia...”

(Hamdon)

Haastateltujen maahanmuuttajien tavoitteena on integroitua yhteiskuntaan. Yleisin peruste asumisen keskittymisen vastustamiseen oli juuri se, että keskittyminen tekee yhteiskuntaan integroitumisesta mahdottoman. Markkinataloutta kukaan haastatelluista ei näytä vastustavan, vaan päinvastoin, he tahtovat päästä osallisiksi siihen. Eniten avoimissa kysymyksissä valitettiin juuri sitä, kun ei saada toivottuja, pätevyyttä vastaavia töitä. Suomen kielen oppimista ja työllistymistä haastatellut maahanmuuttajat pitivät tärkeinä elementteinä yhteiskuntaan integroitumisessa.

Tähänastisesta maahanmuuttajien keskittymisen tasosta ei pääkaupunkiseudulla olla vielä kovin huolissaan, koska maahanmuuttajataustaisten asukkaiden osuuksia asuinalueittain tai palvelupiireittäin katsottuna ei pidetä suurina. Suurimpana huolena

näyttää viranomaishaastattelujen perusteella olevan tällä hetkellä keskiluokan muuttaminen ympäristökuntiin. Siten kaupungeista vähenevät kuluttajat.

Perustuslaissa yhdenvertaisuus määritellään ihmisten perusoikeuksiin kuuluvaksi. On tärkeää muistaa, että jotta yhdenvertaisesta kohtelusta voidaan puhua, täytyy ihmisten olla vertailukelpoisissa tilanteissa. Joskin asunnon saannissa ollaan etnisesti yhdenvertaisessa asemassa, niin kuin aineiston perusteella näyttää, tulee myös muilla asumisen ulottuvuuksilla yrittää saada ihmiset vertailukelpoiseen tilanteeseen.

Asumisen tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta tärkeään rooliin vaikuttaa viranomaishaastattelujen perusteella nousevan taloudellinen asema. Asuttaisiinko kaupungin vuokra-asunnoissa, jos olisi varaa valita? Kouluttautumis- ja työllistymismahdollisuudet näyttävät haastatteluille maahanmuuttajille ja romaneille olevan ne tärkeimmät syyt, miksi pääkaupunkiseudulla halutaan asua. Tästä voidaan päätellä, että heidän tavoitteenaan on myös taloudellisen asemansa parantaminen.

Myös asuntorakentamiseen voidaan vaikuttaa, mikäli poliittista tahtoa riittää. Esimerkiksi Helsingin kaupunki omistaa yli 70 prosenttia maanpinta-alastaan. Kaavoituksen ja poliittisten päätösten avulla voidaan ohjata rakentamista ja siten estää keskittymisen syntyä tai niiden laajenemista. Leijon mukaan Suomessa on sen verran vähän maahanmuuttajia, että jos esimerkiksi Helsingissä olisi nyt 10 000–15 000 asuntoa enemmän, niin mistään maahanmuuttajaryhmästä ei puhuttaisi ”haasteellisena” eikä asumisen keskittymistä pääsisi välttämättä syntymään. Tällä hetkellä Helsingin kaupungin tavoitteena on saada sosiaaliseen asuntotuotantoon noin tuhat asuntoa vuodessa (Leijo.)

2.2.3 Asumisen ongelmia vain osalla maahanmuuttajista

Viranomaishaastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että asumiseen liittyvät ongelmat koskettavat ainoastaan osaa maahanmuuttajista. Leijon mukaan maahanmuuttajia voidaan jakaa kahteen ryhmään siten, että yksi ryhmä muodostuu rekrytointiin perustuvasta maahanmuutosta (ns. työperusteinen maahanmuutto). Siihen kuuluvat esimerkiksi IT -alalle rekrytoidut, pääosin länsimaista muuttaneet henkilöt, joita asuu arvion mukaan enimmäkseen Helsingin eteläisissä kaupunginosissa: Töölössä, Eirassa tai Punavuoreessa. Tämä ryhmä ei näy keskusteluissa eikä sitä pidetä mitenkään haasteellisena (Leijo.)

Toiseen maahanmuuttajaryhmään näyttävät kuuluvan kaikki muut kuin edellä mainitut: pakolaistaustaiset, avioliiton, koulutuksen ja työn⁷ vuoksi muuttaneet. Tähän ryhmään kuuluvien kulttuuriset piirteet, työllistymis- ja ylipäättänsä integroitumiskysymykset puhuttavat viranomaisia (Leijo). Tutkimusta varten haastateltujen maahanmuuttajien voidaan määritellä kuuluvan juuri tähän jälkimmäiseen ryhmään. Kyseisen, hyvin heterogeenisen ryhmän asumisen ongelmiin näyttävät vaikuttavan heikompi taloudellinen asema sekä kulttuuriset erot kantaväestöön nähden. Tietämättömyys erilaisista asumiseen vaikuttavista kulttuurisista piirteistä näyttää olevan usein asumisessa ilmentyvien ongelmien taustalla. (Ojankoski & Metsä.)

2.3 Kiitos asunnoista, mutta ei keskittymiä, kiitos!

Asuntoja on pääkaupunkiseudulta saatu, mutta maahanmuuttajien osalta asumisen keskittymistä on tapahtunut. Haastateltujen vastauksissa kiitetään saaduista asunnoista ja ylipäänsä siitä, että heidän asumiskysymyksiinsä on yhteiskunnassa kiinnostusta. Kuitenkaan kukaan haastatelluista maahanmuuttajista ja romaneista ei vastausten perusteella halua asua pelkästään maahanmuuttajista koostuvalla asuinalueella. Haastatelluista maahanmuuttajista jopa 75 prosenttia vastustaa samaan etniseen

⁷ ei-rekrytointiin perustuva

ryhmään kuuluvien ihmisten keskittymistä asumaan samalle alueelle. Syyt ilmaistiin hyvin vahvasti ja selkeästi:

- keskittyminen lisää kantaväestössä rasismia
- tekee integroitumisesta mahdottoman: ei opita koskaan suomen kieltä, kun ei ole suomalaisia naapureita
- leimautumisen vaara kasvaa
- keskittymäalueilla esiintyy konflikteja niin kantaväestön, maahanmuuttajaryhmien kuin myös samaan kieliryhmään kuuluvien kesken
- oman yhteisön tiivis yhteiselo häiritsee

Saman etnisen ryhmän keskittyminen samalle alueelle ei haittaisi noin viidennestä haastatelluista maahanmuuttajista. Heistä kaksi oli sitä mieltä, että on ihan sama, kuka naapurissaan asuu. Osa koki, että siten voidaan puhua omalla äidinkielellä, ja että lastenkin kannalta olisi tärkeää oman kulttuurin säilyttäminen. Tästä joukosta muutama vastaaja myös sanoi, että isolapsiset perheet voivat lähellä asuessaan auttaa toisiaan. Huomionarvoista on se, että tästäkin viidenneksestä suurin osa myönsi keskittymisestä koituvan ennakkoluulojen lisääntymistä. Vastausten perusteella he toivovatkin alueelle nimenomaan jonkun verran samaa kieltä puhuvia, mutta koko kerrostalon tai asuinalueen ei haluttaisi koostuvan pelkästään siitä etnisestä ryhmästä, johon kuulutaan.

Haastelluista maahanmuuttajista ja romaneista kukaan ei toivonut, että jollekin asuinalueelle keskittyisi asumaan pelkästään tietty etninen ryhmä tai *maahanmuuttajia*. Haastateltavat haluavat asua asukasrakenteiltaan monipuolisilla asuinalueilla, joissa on sekä kantaväestöä että maahanmuuttajia. Kantaväestöstä halutaan naapuriksi erityisesti lapsiperheitä. Molemmat ryhmät kokivat, että vain yhdessä asuminen edistää maahanmuuttajien integroitumista yhteiskuntaan sekä romanien aseman paranemista.

2.3.1 Pääkaupunkiseudulla halutaan asua

Haastatelluista romaneista suurin osa oli asunut nykyisellä seudullaan lähes koko ikänsä. Myös suurin osa haastatelluista maahanmuuttajista oli koko Suomessa olonsa ajan asunut pääkaupunkiseudulla, jopa samoissa kaupungeissa ja kaupunginosissa. Haastatelluista kieliryhmistä erityisesti venäjän- ja vironkieliset kokivat pääkaupunkiseudulla asumisen tärkeänä myös maantieteellisen sijainnin vuoksi. Muuten työllisyys- ja koulutusmahdollisuuksia sekä erilaisten palvelujen saatavuutta sekä hyviä liikenneyhteyksiä pidettiin tärkeinä. Yksikään haastateltavista ei haluaisi muuttaa pois pääkaupunkiseudulta.

Haastatellut maahanmuuttajat haluavat siis asua pääkaupunkiseudulla ja asumisen yhdenvertaisuus heidän kohdallaan näyttää toteutuneen siinä, että he ovat saaneet kaupungeilta vuokra-asuntoja. Asumisen tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta tärkeäksi kysymykseksi nousee se, ovatko maahanmuuttajat saaneet vuokra-asunnon haluamaltaan alueilta? Asuntoviranomaisten kanta on se, että he pyrkivät asunnon välityksessä ottamaan mahdollisimman pitkälle huomioon kaikkien hakijoiden toiveet asuinalueesta ja asunnosta yleensä, kuitenkin niin, että asunnon saannin kriteerit täyttyvät. Sen, että joissakin kaupunginosissa maahanmuuttajien osuus asukaskannasta on noin 20 prosentin tasolla, sanotaan johtuvan pääosin asuntopulasta, kaupungin vuokra-asuntojen sijainnista ja siitä, että maahanmuuttajat hakeutuvat toistensa läheisyyteen. Myös koulun sijainnilla ja erilaisten palvelujen saatavuudella viranomaiset kokevat olevan merkitystä maahanmuuttajien aluevalinnassa.

2.3.2 Toistensa läheisyyteen ei haluta muuttaa

Haastateltujen maahanmuuttajien vastausten perusteella tosiasia on ainoastaan se, että heistä suurin osa asuu vuokralla kaupungin vuokra-asunnoissa. Muutoin haastateltavien ajatukset aluevalintatoiveistaan poikkeavat monelta osin viranomaisten käsityksistä. Palvelujen saatavuudella ja koulun sijainnilla on merkitystä asuinalueen valitessa,

mutta haastattelujen perusteella asuinalueen valintaan eniten vaikuttava tekijä on yleensä halu asua pääkaupunkiseudulla parempien kouluttautumis- ja työllistymismahdollisuuksien takia. Myös asunnon saaminen mahdollisimman läheltä oman tai puolison työpaikkaa sisältyi useimpien vastauksiin. Vastaajista ainoastaan viidennes sanoo muuttaneensa nykyiselle alueelle hyvien palvelujen takia.

Missä määrin sitten pitää paikkansa se, että maahanmuuttajat homogeenisena ryhmänä ajateltuna haluavat muuttaa asumaan toistensa läheisyyteen? Haastatelluista maahanmuuttajista vain kahdeksan (noin 18 prosenttia) sanoo toivoneensa nykyiselle alueelle asumaan, koska siellä asui perheenjäsen tai tuttavaperhe. Perheenjäsenen läheisyyteen muuttaminen ei haastateltujen vastausten perusteella tarkoita sitä, että haluttaisiin muuttaa samaan kieliryhmään kuuluvien, saati muiden maahanmuuttajaryhmien läheisyyteen. Vastaajista noin 38 prosentin toiveena ei ollut muuttaa juuri nykyiselle asuinalueelle. Moni heistä kertoo ottaneensa asunnon vastaan vain, koska oli pakko. Toiset suostuivat muuttamaan nykyiselle alueelle, koska asunnon koko vastasi heidän toiveitaan. Myös nykyiselle asuinalueelle toivoneista iso osa oli halunnut alueelle juuri samasta syystä eli sopivamman asunnon takia.

Mielenkiintoiseksi kysymyksen asuinalueen valintatoiveista tekee myös se, että vastaajissa oli myös niitä, joilla asuntohakemuksen aluetoiveena oli ”mikä tahansa”. Asuntoviranomaisten mukaan, kun tällainen kohta hakemuksessa esiintyy, voidaan toteuttaa hajasijoittamispolitiikkaa. Ainakin kymmenkunta haastateltavista oli siitä huolimatta joutunut muuttamaan tutkimuskohteina oleviin kaupunginosiin. Pieni osa vastaajista totesi jopa, ettei olisi halunnut nykyiselle asuinalueelle, koska se on

”maahanmuuttaja-alueita, jota ei voi pitää asumiskelpoisena ympäristönä” (maahanmuuttajataustainen haastateltava).

Maahanmuuttajien toistensa läheisyyteen hakeutumisesta voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta, onko asunnon haussa tarvittu apua, ja jos on, keneltä apua on saatu. Yli

puolet vastaajista (56 prosenttia) sanoi löytäneensä asunnon itse ilman kenenkään apua. Neljännes kertoi asunto- tai sosiaaliviranomaisten auttaneen ja myös maahanmuuttajajärjestön kerrottiin toimineen apuna (yksi haastateltava). Omaan kieliryhmään kuuluva tuttava oli avustanut asunnon haussa 11 vastaajaa. Apua oli tarvittu suomen kielen puutteen takia.

Noin puolet haastatelluista maahanmuuttajista haluaisi muuttaa muualle (pääkaupunkiseudulla) asumaan. Halutaan muuttaa rauhallisemmalle asuinalueelle, ”*kunnon ihmisten pariin*” (maahanmuuttajataustainen haastateltava), palvelujen läheisyyteen tai kauniimmalle alueelle, mieluummin merenrannalle. Näin ollen tämän hyvin heterogeenisen maahanmuuttajaryhmän toiveet asuinalueesta vaikuttavat varsin tavanomaisilta.

2.4 Keskittymissä esiintyy ongelmia

Kolmasosa maahanmuuttajista ja romaneista sanoi, että naapurien kanssa on ollut ongelmia. Tutkimuksen sekä varsinaisen että taustoittavan aineiston perusteella keskittymäalueilla esiintyvät ongelmat vaikuttavat varsin tavanomaisilta monikerroksisissa kerrostaloissa asumista ajatellen. Huolestuttavaa on se, että ne johtavat konflikteihin ja syrjintään. Kaupunkien asunnonvälitystoimistoihin tulee usein valituksia melusta ja muista asumista häiritsevistä tekijöistä. Ongelmista syntyvistä konflikteista saatetaan asumisneuvojen mukaan joutua häätöuhan alle. KOTILO - projektissa on sovitettu useita naapureiden välisiä riitoja.

Maahanmuuttaja- ja romanihaastateltujen vastausten perusteella asuinalueilla esiintyy ongelmia niin kantaväestön, eri maahanmuuttajaryhmien kuin myös samaan etniseen ryhmäänkin kuuluvien kesken. Naapuriongelmaa kuvaillaan seuraavanlaisesti:

”juoppoja ja pitävät välillä melua. He ovat myös valittaneet meidän ruuanlaitosta aiheutuneista tuoksuista...” (maahanmuuttaja)

”eräs nainen vihaa ulkomaalaisia, ja on lähettänyt postilaatikkoon uhkakirjeitä” (maahanmuuttaja)

”naapuruston lapset ovat tosi usein rikkoneet autoni. Kaksi kertaa olen tehnyt siitä rikosilmoituksen” (romani)

”ovat maahanmuuttajia, jotka eivät ole onnistuneet ymmärtämään, mitä tarkoitetaan kotirauhalla tai siistiydestä. Meidän yläpuolella asuu muunmaalainen⁸ perhe, joka heittelee kaikenalaista roskaa parvekkeelta ja tietysti tippuvat minun parvekkeelle. Hiljaisuus täällä tarkoittaa yhtä kuin disko. Siisteys yhtä kuin likaisuus. Hissit eivät ole toimineet moneen vuoteen...kun ne vielä toimi, lapset leikkivät niillä vaikka monesti suomalaiset yrittivät selittää, ettei se ole sallittu, kukaan ei ottanut vakavasti. Pesutuvassa ei tarvitse varata aikaa, koska siellä käy kuka tahansa pesemässä vaatteensa ilman ajanvarausta. Samoin pesukoneesta saattavat ottaa vaatteitasi kesken pesua pois ja pistää omat. Pihassa ei kannata viettää aikaa, koska siellä on enemmän roskaa kuin roskakorissa. Yhdellä sanalla kuvattuna asuinalueemme on viidakko” (maahanmuuttaja)

Keskittymäkerrostaloissa tai -kortteleissa asuvia kantaväestöön kuuluvia asukkaita ei haastateltu, mutta heitä haastateltaessa jatkossa olisi mielenkiintoista testata hypoteesia, jonka mukaan ongelmat maahanmuuttajakeskittymäalueilla syntyvät turhista asioista:

”kantaväestössä on tendenssiä kontrolloida kaikki, pesutupaa myöten...” (Leijo).

⁸ Viittaus maahanmuuttajaryhmään poistettu

Naapuriongelmiin kuvausten perusteella näyttää siltä, että konfliktit syntyvät siitä, kun toisen käyttäytyminen koetaan häiritseväksi. Ongelmakuvauksia tarkasteltaessa syrjiviä asenteita näyttää esiintyvän myös maahanmuuttajahaastatteluvaiheissa. Vaikuttaa siltä, että jotkut olisivat kunnostautuneet häätämään naapureitaan

”...ongelmia on yllä olevan naapurin kanssa. Alussa, kun muutettiin tähän asuntoon olivat muunmaalaisia ja ajoimme pois valituskirjeellä. Sitten tulivat jotkut erimaalaiset, jotka metelöivät koko yön ja nyt yksi suomalaisperhe. Päivällä he ovat todella rauhallisia, mutta yöllä 12-5 välissä ovat todella levottomia. On tehty valitusta, mutta ei kukaan huomioi sitä, koska ovat suomalaisia. Miten saimme muunmaalaiset ja erimaalaiset pois, niin olisi kuulunut saada nämäkin pois, mutta ei kun he ovat suomalaisia. Lisäksi hänen sukulainen asuu samassa rapussa ja hän on tiennyt, ettei me kestä meteliä ja silti tuonut hänet meidän yläpuolelle. Minulla on monta lasta ja ei ole ikinä kukaan valittanut, koska olen pitänyt huolta siitä” (maahanmuuttaja).

Asumisneuvojien mukaan isolapsisten perheiden asuttaminen yläkerroksiin on mahdotonta, koska heti tulee valituksia melusta. Yleisimpiä, osaa maahanmuuttajista koskevia ongelmia ovat asumisneuvojien mukaan vesiongelmat ja asuntojen kuluminen normaalia nopeammin. KOTILO -projektissa on huomattu samaa, mutta korostetaan, että suurperheen asuttaman asunnon kuluminen tavallista nopeammin on ymmärrettävää. Terhi Joensuun mukaan tulisi ensinnäkin pohtia, tulisiko asunnon kulumista määrittellä uudestaan ja toiseksi, opastetaanko maahanmuuttajia tarpeeksi asunnon huollosta.

Kolmasosa haastatelluista sekä maahanmuuttajista että romaneista ei ollut tyytyväisiä asuntonsa kuntoon. He valittivat, ettei heidän asuntojaan remontoita ja sen koettiin johtuvan syrjinnästä. Asuntojen kuluminen ja niiden kunnostamattomuus johtavat taas uusiin ongelmiin: remonteja yritetään tehdä itse. Kun riittävää ammattitaitoa ei

välttämättä ole, menee asunto siten vain entistä huonompaan kuntoon, näin arvioivat haastatellut asumisneuvojat.

Asumisen ongelmista keskittymäalueilla on Joensuun mukaan vahingollista ylläpitää maahanmuuttajakategorisointina, koska asukkaita he ovat siinä missä muutkin. Ongelmia asumisessa näyttää varsinaisen aineiston perusteella olevan ainakin kolmanneksella vastaajista. Sekä Natalia Nerman että Burhan Hamdon kertoivat, että heidän järjestöihinsä maahanmuuttajat tulevat lähes jatkuvasti pyytämään apua asuntoon ja asumiseen liittyvissä ongelmissa

”...ihan kuin oltais asunnonvälitystoimisto” (Hamdon)

”maahanmuuttajat eivät usein kieliongelmiensa takia osaa etsiä oikeista paikoista asuntoa ja apua asumisongelmiin...Vammaisilla, iäkkäillä ja isolapsisilla perheillä eniten ongelmia” (Nerman, Hamdon).

2.4.1 Kantäväestö muuttaa pois

KOTILO -projektissa pidetään kantäväestön poismuuttamista ongelmana ja se nähdään suurimpana syynä keskittymien syntyyn. Myös haastatellut viranomaiset ovat huomanneet, että kun jonkin kerrostalon asukkaista maahanmuuttajia alkaa olla viidesosa, kantäväestö muuttaa pois. Vapautuvia asuntoja ei voi pitää tyhjillään ja siten keskittymistä tapahtuu niin viranomaisten kuin maahanmuuttajienkin (haastattelujen perusteella) tahtomatta. Poismuuttamisen lisäksi on myös huomattu, ettei kantäväestö ei halua muuttaa alueille, joilla asuu suhteellisen paljon maahanmuuttajia.

Haastatellut maahanmuuttajat eivät toivo kantäväestön poismuuttoa. Se on ilmaistu selkeästi keskittymien muodostumisen vastustamisperusteluissa: integroitumisesta yhteiskuntaan tulee mahdotonta, jollei ole kantäväestöön kuuluvia naapureita. Suomen kieltä ei opita eikä muutenkaan tutustumista tapahdu puolin ja toisin. Monietnistä

kerrostaloasumista kannatetaan, mutta ilman kantaväestöä suurin osa haastatelluista maahanmuuttajista katsoo sen johtavan kaaokseen.

Haastatteluista romaneista moni kertoi asuvansa maahanmuuttajaenemmistöisissä kerrostaloissa tai kortteleissa. Heitä maahanmuuttajien naapurina asuminen ei lainkaan haitannut, mutta he pitivät kantaväestön poismuuttamista kielteisenä kehityksenä. Eräs Espoon ko. kaupunginosissa haastateltu romani kertoi, että viimeisten vuosien aikana hänen asuntoaan vastapäätä olevassa kerrostalossa oli säännönmukaisesti käynyt niin, että kun kantaväestöön kuuluva perhe oli muuttanut pois, oli maahanmuuttajaväestöön kuuluva perhe tullut tilalle.

2.4.2 Asukasdemokratia on heikkoa

Maahanmuuttajilta ja romaneilta kysyttiin yhteyksistä kantaväestöön naapurustossa, työelämässä, ystäväpiirissä ja vapaa-aikana, kuten esimerkiksi harrastuksissa. Vastausten perusteella maahanmuuttajilla on ainakin jonkintasoisia yhteyksiä kaikilla kysytyillä elämänalueilla, koska kyllä-vastausprosentit olivat korkeita: naapurustossa 64, työelämässä 69, ystäväpiirissä 73 ja muualla 62 prosenttia. Huomionarvoista tässäkin on se, että maahanmuuttajista reilulla kolmasosalla ei sitä vastoin ole yhteyksiä kantaväestöön kuuluviin naapureihin. Haastatelluilla romaneilla sen sijaan on 100-prosenttisesti yhteyksiä kantaväestöön lähes kaikilla edellä mainituilla elämänalueilla.

Tämän kysymyksen myönteisiin vastauksiin kannattaa suhtautua pienellä varauksella, koska ”yhteyksillä” on saatettu ymmärtää erilaisia asioita. Ehkä ystäväpiirissä ja työelämässä kysymys yhteyksistä voi kulttuurista riippumatta olla helpommin ymmärrettävissä, mutta naapurustossa sen sijaan ei. Esimerkiksi eräs romanihaastateltava sanoi, ettei hän pidä yhteytenä naapuriin sitä, että kohdatessa tervehditään korkeintaan päätä nyökkäämällä.

Yli puolet haastatelluista maahanmuuttajista ei ole mukana minkäänlaisessa asukastoimintamuodossa. Suurin osa vastasi, ettei sellaiseen ole aikaa, koska käy töissä. Tästä voisi päätellä, että useimmat haastatelluista käyvät töissä, vaikka työllisyystilannetta tutkimuksessa ei suoranaisesti selvitettykään. Osa asukastoimintaan osallistumattomista koki, ettei ole niihin tervetullut, kun ”*siellä juodaan ja puhutaan omia*”. Ongelmana nähdään myös suomen kielen puute.

Kysymyksessä asukastoimintaan osallistumisesta mainittiin esimerkkeinä asukasyhdistykset, talonyhtiökokoukset ja pihatalkoot. Voi olla, että ainakin osa ”kyllä”-vastanneista (44 prosenttia) haastatelluista maahanmuuttajista vastasi myöntävästi, koska he ovat saattaneet joskus osallistua pihatalkoisiin. Vastauksista nousi esille myös se, että osa haastateltavista (maahanmuuttajista) ei tiedä asukastoiminnasta ylipäänsä mitään. Ajatellaan, että se kuuluu jonkun muun, esimerkiksi talonmiehen työhön. Romaneista vain kaksi oli mukana asukastoiminnassa.

Maahanmuuttajista vielä harvempi, vain viisi, oli mukana muussa toiminnassa asuinalueellaan, esimerkiksi kerho- tai yhdistystoiminnassa. Vastaajista noin kolmannes perusteli mihinkään toimintaan osallistumattomuuttaan sillä, ettei asuinalueella ole mitään toimintamahdollisuuksia. Haastatelluista maahanmuuttajista vain neljännes harrastaa asuinalueella jotakin, romaneista yli puolet (lenkkeilyä, uintia ym.).

Sen sijaan suurin osa (noin 70 prosenttia) sekä maahanmuuttajista että romaneista viettää mielellään aikaa kotonaan. Koti koettiin tärkeäksi paikaksi rentoutua. Yleisin vastaus vapaa-ajan vieton tavoista oli perhetuttavissa, ystävien tai sukulaisten luona kylässä käyminen sekä television katselu. Vastaajista kolmannes viettäisi mielellään aikaa kotona, jos asunto olisi perhekokoon nähden sopiva ja jos asuinympäristö olisi rauhallisempi ja viihtyisämpi.

Asumisneuvojen mukaan maahanmuuttajien asukasdemokratian käsite on usein outo. Maahanmuuttaja- ja romanihaastattelujen perusteella asukas- ja muuhun toimintaan

asuinalueella osallistuminen näyttää vähäiseltä, ja siten asukasdemokratiaan osallistumisen voidaan todeta olevan heikkoa, mutta syyt siihen eivät aineiston perusteella näytä olevan kovin yksiselitteisiä.

2.5 Tyytyväisyys kouluihin ja muihin julkisiin palveluihin

2.5.1 Kolmasosa on kouluihin tyytymättömiä

Hieman alle puolella kaikista vastaajista oli lapsia asuinalueen kouluissa ja/tai alle kouluikäisiä lapsia joko kunnallisessa päivähoidossa tai kotihoidossa. Kouluikäisten lasten vanhemmista yli 70 prosenttia oli tyytyväisiä kouluun: se on lähellä, opettajat ja rehtorit ovat hyviä, lapset ovat tyytyväisiä ja koulun ja kodin yhteistyö on hyvää. Lisäksi maahanmuuttajat olivat tyytyväisiä kouluun yleisesti sen vuoksi, että se on ilmainen. Sekä maahanmuuttaja- että romanivastaajat pitivät tärkeänä sitä, että lasten koulu sijaitsee lähiympäristössä.

Päivähoitojärjestelyihin ollaan kaikista tyytyväisimpiä, 92 prosenttia vastaajista. Kunnallisessa päivähoidossa oli 19 vastaajan lapsi ja kuudella vastaajista lapsi oli kotona hoidossa. Kunnalliseen päivähoidon vastaajista kaksi ei ollut tyytyväisiä.⁹ Kotona lastaan hoitavat olivat tyytyväisiä, koska lapsi oli vielä liian pieni tarhaan vietäväksi tai erityisesti maahanmuuttajien piirissä koettiin, että lapselle on hyvä ensin opettaa äidinkieli.

Vastaajista kolmasosa (8) ei ollut tyytyväisiä lastensa kouluun. Kahdelle haastateltavalle koulun etäisyys oli ongelma. Sen sijaan neljän maahanmuuttaja- ja kahden romanivanhemman mukaan lasten kouluissa oli paljon ongelmia: tappelua,

⁹ Toinen näistä oli romani, jonka lapsi oli kadonnut useamman kerran päiväkodista eikä henkilökunta ottanut kertaakaan yhteyttä häneen ilmoittaakseen, mutta ei myöskään ilmoittanut lasta poliisille kadonneeksi. Toinen oli venäjänkielinen, joka kertoi saaneensa lapselleen hyvää hoitoa tarhasta vasta, kun oli saanut hänet ruotsinkieliseen tarhaan. Siellä ei hänen mukaansa olla ennakkoluuloisia.

kiusaamista ja opettajien epäasiallista (”*rasistista*”) käyttäytymistä. Lisäksi koettiin, että lapsia saatetaan lievin perustein siirtää erityisopetukseen ja sitä kautta erityiskouluihin.

2.5.2 Palveluissa tärkeää myös yhdenvertainen kohtelu

Haastatelluista maahanmuuttajista ja romaneista 66 prosenttia oli sitä mieltä, että oman asuinalueen palvelut ovat riittävät. Heiltä kysyttiin erikseen tyytyväisyyttä seuraaviin palveluihin: isännöitsijän, kaupallisten palveluiden, terveyskeskuksen, sosiaalitoimiston, neuvolan sekä työvoimatoimiston palvelut. Näihin palveluihin oltiin pääosin tyytyväisiä, sikäli kun niitä käytettiin. Tyytyväisyyteen vaikutti palvelujen sijaitseminen mahdollisimman lähellä kotia.

Riittävyyteen tyytymättömät (34 prosenttia) toivoisivat enemmän ruokakauppoja (ja lähempänä kotia) ja useimmat valittivat myös siitä, että postia, KELA:n toimistoa tai pankkia ei lähiympäristöstä löydy. Samoin terveyskeskuksen palveluihin joudutaan hakeutumaan muualle. Mielenkiintoista on se, että e.m. palvelujen riittävyyteen tyytymättömien asuinympäristöissä ravintoloita oli haastateltujen mukaan riittävästi.

Puolet haastateltavista vastasi, ettei käytä sosiaalitoimiston palveluja ja reilusti yli puolet ei käyttänyt myöskään neuvolan eikä työvoimatoimiston palveluja. Tyytymättömmimpiä kaikista kysytyistä palveluista ollaan isännöitsijäpalveluihin (23 prosenttia). Asukkaat pyytävät kunnostamaan asuntoa, mutta pyyntöön ei vastata tai vastaaminen saattaa kestää liian kauan. Asunnon kuntoon tyytymättömät asukkaat valittivat, ettei asuntoja remontoida. Toiseksi vähiten tyytyväisiä ollaan terveyskeskuksen palveluihin (noin 16 prosenttia).

Asuinalueille haluttaisiin enemmän yhteisiä tiloja, joissa voitaisiin tarjota erityisesti naisille ja nuorille suunnattua toimintaa. Lisäksi tarvittaisiin lisää liikuntapaikkoja, kuten uimahalleja, joissa olisi vuoroja pelkästään naisille sekä yleensä kerhotoimintatiloja lapsille ja nuorille. Eräistä asumalähiöistä, joissa maahanmuuttaja-

ja romanasukkaita haastateltiin, ei löydy haastateltavien mielestä tarpeeksi hyviä ja turvallisia lasten leikkipuistoja.

Kun noin 66 prosenttia kaikista haastatelluista oli tyytyväisiä asuinalueensa palvelujen saatavuuteen ja riittävyteen, oli pienempi osa heistä tyytyväinen saamaansa kohteluun käyttämässään palveluissa. Haastatelluista maahanmuuttajista 40 prosenttia ja romaneista puolet koki, että heitä syrjitään palveluissa. Näiden haastateltavien mukaan kohtelu heidän käyttämässään palveluissa muuttuu syrjiväksi, kun vaatuksesta, nimestä, ihonväristä tai heidän käyttämästään kielestä huomataan, etteivät he kuulu kantaväestöön.

Muutama maahanmuuttajahaasteltava koki syrjintänä myös sen, kun joissakin palveluissa, kuten esimerkiksi pankissa, he yrittävät asioida suomeksi, mutta henkilökunta vastaa vain englanniksi. Lisäksi työvoimatoimiston ei uskota tarjoavan maahanmuuttajille samanlaisia työllistymismahdollisuuksia kuin kantaväestölle. Koetaan, että maahanmuuttajille tarjotaan pääosin siivoustyötä. Romaneista puolet koki, että vain lähimmän asuinympäristön kaupoissa ja muissa palveluissa saadaan yhdenvertaista kohtelua. Muualla, asuinalueen ulkopuolella palvelu on syrjivää. Yhdenvertainen kohtelu asuinalueen palveluissa oli yksi neljästä tutkimuksessa selvitetyistä asumisen ulottuvuuksista (muut kolme ulottuvuutta: asunnon saanti, asunnon hakuprosessi ja asuinalueen valinta).

2.6 Romanian asumisen erityispiirteistä

Romanikulttuuriin kuuluu useita asumisen erityispiirteitä, jotka niin haastateltujen romanien kuin viranomaistenkin mukaan ohjaavat pitkälti romanien asumista ja erityisesti heidän alueellista sijoittumistaan. Ensinnäkin puhtauskäsituksesta johtuen haastateltujen mukaan romanit eivät hakeudu esimerkiksi kerrostaloihin asumaan päällekkäisiin asuntoihin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yhdessä kerrostalossa voi asua vain yksi romaniperhe. Yläpuolelle (yläkerrokseen) voi muuttaa ainoastaan

naimaton romanimies. Toinen alueellista sijoittumista vahvasti ohjaava tekijä on romanien keskinäinen kunnioitus, johon liittyy muun muassa julkisuudessa viime aikoina esillä ollut väistämismorali.

Haastateltujen mukaan väistämismorali on romanien vanha oikeuskäytäntö. Sen toimivuutta haastatellut pitivät tärkeänä romanikulttuurin säilymistä kannalta. Kun romaniperheiden kesken syntyy väkivaltaan johtava riitatilanne, sen aiheuttaja sukuineen joutuu muuttamaan pois kyseiseltä asuinalueelta. Väistämismorali osapuolet eivät haastateltavien mukaan hakeudu enää toistensa läheisyyteen asumaan. Väistämismorali haastateltavat pitävät väkivaltaa ennaltaehkäisevänä käytäntönä ja sen sanotaan hoituvan hyvin romanien keskuudessa. Haastateltujen romanien mukaan väistämismorali on kirjoittamaton laki

”.. jota ilman romaneja ei olisi olemassa” (romanihaastateltava)

”kuka on väärässä niin väistyy” (romanihaastateltava)

Muutkin asumista koskettavat erityispiirteet hoituvat haastateltujen mukaan ongelmitta ja siksi toivotaan, että viranomaistoiminnassa otettaisiin kulttuurikysymykset paremmin huomioon.

”...kaikissa kulttuureissa on kaikenlaisia erityispiirteitä” (romanihaastateltava)

2.6.1 Menestyviä ja sinnittelijöitä

Haastatellut romanit voi jakaa menestyviin ja sinnittelijöihin, sillä lähes kaikissa kysymyksissä vastaukset jakautuivat kahteen ryhmään. Menestyviin lukeutuvat kokivat, että heillä ei ollut minkäänlaisia ongelmia. Menestyvien mukaan kaikki on omasta itsestä ja omista asenteista kiinni. Sinnittelijät taas kokivat, että etnisen taustan vuoksi he joutuvat jatkuvasti ponnistelemaan yhdenvertaisen kohtelun saamiseksi. Hakiessaan

nykyistä asuntoaan he eivät olleet saaneet yhdenvertaista kohtelua. Yksi sinnittelijä oli onnistunut saamaan asunnon vasta, kun vähemmistövaltuutetun toimisto oli puuttunut asiaan. Muissa tapauksissa heille tarjottiin huonokuntoisia asuntoja. Lisäksi käyttämässään palveluissa heitä syrjitään etnisen taustansa takia erityisesti oman asuinalueensa ulkopuolella.

Yhteistä kaikille haastatelluille romaneille oli se, että oikeudesta ylläpitää omaa kulttuuria ja siihen liittyviä asumisen erityispiirteitä halutaan pitää kiinni. Menestyvät toivoivat, että viranomaiset jatkaisivat romanikulttuurin huomioimista asunnon välityksessä myös jatkossa. Sinnittelijät puolestaan toivoivat, että viranomaistoiminnassa kunnioitettaisiin paremmin romanikulttuuria. Haastateltavista useimmat korostivat sitä, että Suomen perustuslaki takaa heille oikeuden säilyttää oma kulttuurinsa. Omat perinteensä romanit hoitavat haastateltujen mukaan ongelmitta ja kulttuuria kunnioitetaan.

Haastatellut viranomaiset korostivat, ettei romanien asuttamisessa ole ollut ongelmia huolimatta heidän asumistaan vahvasti ohjaavista kulttuurin erityispiirteistä. Asumisen alueellista keskittymistä romanien kohdalla ei ole tapahtunut eikä tapahtune, mikäli viranomaiset jatkavat vuokra-asuntojen välityksessä nykyisellä romanikulttuurin huomioivalla linjalla menestyvien toivomusten mukaisesti. Tosin osa sinnittelijöistä ei ollut kovin tyytyväisiä Helsingin asuntoviranomaisten toimintaan. Koettiin, että Itä-Helsinkiin

”on asutettu liika romaneja” (romanihaastateltava).

Ongelmallisena ja syrjintänä asumiskysymyksissä romanihaastateltavat pitivät sitä, että viranomaiset asuttavat liikaa romaneja samalle alueelle.

2.6.2 Toiveena asuinalueesta: vähän romaneja, muuten monipuolinen asukasrakenne

Kuten aiemmissa luvuissa on tullut esille, myöskään romanit eivät toivo asumisen keskittymistä. Omien asumisen erityispiirteiden lisäksi keskittymää ei haluta myöskään leimautumisen vaaran vuoksi. Asuinalueelle haastateltavat toivoivat vain vähän romaneja. Yleisin perustelu oli se, että hyvien suhteiden rakentamiseen asuinalueen kantaväestöön kuluu yleensä pitkä aika. Alueelle ei haluta muuttavan romaneja, jotka eivät käyttäydy yleisten normien mukaisesti, koska heidän käyttäytymisensä perusteella myös alueella pitkään asuneita romaneja leimataan.

Sinnittelijöiden keskuudessa valitettiin sitä, kun

”kantaväestössä toisiaan nähdään yksilöinä, mutta romanit nähdään aina ryhmänä...” (romanihaastateltava)

Asuinalue, jossa asuu vähän romaneja ja jossa on muuten monipuolinen asukasrakenne, palvelee haastateltujen mukaan niin romanikulttuurin säilymistä kuin myös hyviä suhteita kantaväestöön. Tätä mieltä olivat sekä menestyvät että sinnittelijät.

Suurin osa haastatelluista romaneista oli asunut nykyisellä alueella pitkään ja siksi nykyisen asunnon osalta alue oli hakemuksessa ollut ensisijaisena toiveena. Osa sinnittelijöistä toivoi, että asuntoviranomaiset helpottaisivat asunnon hakua

”..sanottiin, mene itse katsomaan...oli vaikea kävellä talosta taloon, rapusta rappuun asuntoa etsiessä. Miksi ei voitu kertoa, missä asuu ketäkin?...” (romanihaastateltava)

3 JOHTOPÄÄTÖKSET

3.1 Asumisen yhdenvertaisuus ei toteudu keskittymissä

Vuosaaresta, Jakomäestä, Hakunilasta, Koivukylästä, Matinkylästä ja Suvelasta haastatelluista maahanmuuttajista ja romaneista 86 prosenttia asui vuokralla ja heistä 79 prosenttia kaupunkien vuokra-asunnoissa, loput yksityisellä vuokranantajalla. Asunnon omisti kahdeksan maahanmuuttajaa. Haastatelluista maahanmuuttajista puolet oli pakolaistaustaisia.

Haastattelutulosten perusteella asumisen etninen yhdenvertaisuus näyttää toteutuvan hyvin vain kaupunkien vuokra-asuntojen saannissa. Haastatteluhetkellä 57 vastaajasta vain yksi romani oli vailla asuntoa. Neljännos vastaajista oli joutunut odottamaan kauan toivottua asuntoa (osa jopa 2 vuotta), mutta sen ei koettu johtuneen syrjinnästä. Yleisesti asunnon saamisen voidaan sanoa toteutuvan hyvin, kun otetaan huomioon pääkaupunkiseudulla vallitseva pula erityisesti kaupunkien vuokra-asunnoista. Suurimmalle osalle haastatelluista asuntopula näytti olevan tiedossa.

Haastatellut maahanmuuttajat haluavat asua pääkaupunkiseudulla parempien koulutautumis- ja työllistymismahdollisuuksien takia. Vuokra-asuntoja on saatu, mutta ongelmana näyttää olevan maahanmuuttajien osalta ahtaus. Noin 40 prosenttia maahanmuuttajista haluaisi muuttaa perhekokoaan vastaavaan asuntoon. Romaneista sen sijaan vain yksi koki asuvansa ahtaasti.

Asunnonhakuprosessissa etninen yhdenvertaisuus ei haastateltujen maahanmuuttajien ja romanien mukaan toteudu toivotulla tavalla. Maahanmuuttajista lähes kolmasosa ja romaneista puolet koki, että asuntoa hakiessaan heitä oli syrjitty etnisen taustansa vuoksi. Asunnon odotusaika oli kestänyt liian kauan (yli kuusi vuotta), oli jouduttu

ottamaan asunto yksityiseltä sektorilta¹⁰, perhetilannetta ei ollut otettu hyvin huomioon (perheen koko tai lapsen sairaus) tai tarjotun asunnon kunto oli ollut huono.

Haastatellut maahanmuuttajat haluavat asua pääkaupunkiseudulla, mutta haastattelujentulokset osoittavat, että he eivät pysty vaikuttamaan asuinalueen valintaan pääkaupunkialueen sisällä. Asuntoviranomaiset sanovat pyrkivänsä toiminnallaan välttämään asumisen alueellista keskittymistä. He vakuuttavat, että kaikki heidän asiakkaansa ovat samalla viivalla, ja että heidän toimintansa on asiakkaan toiveiden mukaista. Hakijoiden nimiä ei katsota vaan asunnontarve ja kiireellisyys merkitsevät. Korostetaan, että asiakkaan asuinalue-toiveiden lisäksi asumisen hajasijoittamispolitiikan toteuttamiselle haasteita luo myös asuntopula ja siihen liittyvä rakentamispolitiikka.

Tähänastiseen maahanmuuttajien asumisen keskittymiseen vaikuttavat tekijät viranomaisten mukaan ovat asuntopula, taloudellinen asema, kaupunkien vuokra-asuntojen sijainti, julkisten palvelujen saatavuus, kulttuuriset asumisen piirteet sekä maahanmuuttajien kohdalla heidän hakeutumisensa asumaan toistensa läheisyyteen. Tämä viimeisin argumentti ei tutkimuksessa haastateltujen maahanmuuttajien vastausten perusteella pidä paikkaansa. Haastatelluista maahanmuuttajista noin 75 prosenttia ei toivonut edes oman kieliryhmän keskittymistä. Ja nekin, joille perheen jäsenen ja perhetuttavan lähellä asuminen on tärkeää, toivoivat mieluummin monipuolista asukasrakennetta ja erityisesti kantaväestöön kuuluvia lapsiperheitä naapuriksi.

Kukaan haastatelluista ei halunnut, että asuinalue muodostuisi pelkästään maahanmuuttajista. Keskittymisen koettiin tekevän yhteiskuntaan integroitumisesta mahdottoman: suomen kieltä ei opita koskaan, kun ei ole suomalaisia naapureita. Lisäksi koettiin, että keskittyminen lisää kantaväestössä ennakkoluuloja ja rasismia sekä pelätään leimautumisen vaaraa.

¹⁰ Yksityiseltä vuokraamista ei pidetty turvallisina. Koettiin, että saatetaan joutua muuttamaan pois milloin tahansa.

Kaupunginosista, joista haastateltavat on poimittu, löytyy yksittäisiä kerrostaloja, joissa maahanmuuttajien osuus on jopa yli 90 prosenttia. Haastatelluista maahanmuuttajista ja romaneista noin kolmanneksen vastaukset vahvistavat kerrostalokohtaisten keskittymien olemassa oloa. Sekä viranomaisten että järjestötoimijoiden mukaan, kun jonkin kerrostalon tai korttelin maahanmuuttajataustaisten asukkaiden määrä lähenee viidesosaa, kantaväestö alkaa muuttaa pois. Asumisen keskittymistä siis syntyy niin viranomaisten kuin maahanmuuttajienkin tahtomatta. Näin ollen kantaväestön poismuuttaminen on ongelma ja yksi suurimmista keskittymien syntyyn vaikuttavista tekijöistä.

Syntyneissä kerrostalokohtaisissa keskittymissä esiintyy tulosten perusteella konflikteja ja syrjintää niin kantaväestön, eri maahanmuuttajaryhmien kuin myös samaan etniseen ryhmään kuuluvien kesken. Asunnot näyttävät rappeutuvan ja joidenkin haastateltavien asuinympäristöt vaikuttavat toimintamahdollisuuksia ajatellen köyhiltä. Kun tarkastellaan haastateltujen naapuriongelmia sekä asuinalueilla kuvattuja ongelmia, nähdään, että on syytä pitää kehitystä vakavana kaikkien niiden asuinalueiden (kaupunginosat, palvelupiirit) osalta, missä maahanmuuttaja-asukkaiden osuus on noin 10–20 prosenttia.

Tulosten perusteella maahanmuuttajien keskuudesta löytyy keskimääräistä enemmän isoja perheitä, jotka hakeutuvat alueille, joissa isoja asuntoja on. Muina erityispiirteinä asuinalueille hakeutumisessa voidaan pitää sitä, että töissä olevat haluavat asunnon työpaikan läheltä ja myös lasten koulun sijainnilla on merkitystä. Muuten haastateltujen sekä maahanmuuttajien että romanien toiveet asuinalueista vaikuttivat varsin tavanomaisilta: toivottiin peruspalvelujen riittävyttä ja läheisyyttä, rauhallisuutta ja yleensä kauniita alueita, mieluummin merenrannalta. Löytyi myös Monacosta haaveilevia. Aineiston perusteella on todettava, että suurin tekijä maahanmuuttajien pääkaupunkiseudulla asumisen toiveeseen on yleensä halu asua pääkaupunkiseudulla parempien koulutus- ja työllistymismahdollisuuksien takia.

Asuinalueensa lasten kouluihin ei ollut tyytyväisiä noin kolmannes vastaajista. Niissä esiintyy heidän mukaansa syrjintää ja lapset luokitellaan lievin perustein erityisopetukseen kuuluviksi. Muista kysytyistä julkisista palveluista¹¹ kaikista tyytymättömmimpiä oltiin isännöitsijäpalveluihin, reilu viidennes kaikista vastaajista. Asuinalueiden palvelujen riittävyteen tyytymättömiä oli maahanmuuttajista kolmasosa ja romaneista lähes puolet.

Asuinalueellaan käyttämissään palveluissa näyttää tulosten perusteella olevan koulua ja asunnonhakuprosessia vielä enemmän haasteita etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisessa. Haastatelluista maahanmuuttajista 40 prosenttia ja romaneista puolet koki, että kaikissa heidän käyttämissään palveluissa heitä syrjitään. Näiden haastateltavien mukaan kohtelu muuttuu syrjiväksi, kun vaatetuksesta, nimestä, ihonväristä tai heidän käyttämästään kielestä huomataan, etteivät he kuulu kantaväestöön.

Tulosten perusteella ainakin kolmasosa kaikista haastatelluista on tyytymätön yhdenvertaisuuden toteutumiseen selvitettyissä asumisen ulottuvuuksissa. Tyytymättömyys kaupunginosaan, kouluun ja isännöitsijäpalveluihin, naapuriongelmiin laatuun, asuinalueella kuvattuihin ongelmiin sekä yhteyksien puuttumiseen kantaväestöön kuuluvien naapurien kanssa korreloivat keskenään. Tulosten perusteella voidaan olettaa, että kysymyksessä on ryhmä, joka asuu etnisperusteisesti keskittyneissä asumalähiöissä.

Maahanmuuttajien asumisen keskittymistä on pääkaupunkiseudulla syntynyt ja asumiseen liittyvät ongelmat näyttävät keskittyneen koskemaan vain tiettyä osaa maahanmuuttajista. Haastattelujen perusteella asumisen etninen yhdenvertaisuus ei

¹¹ Isännöitsijä-, kaupalliset, terveyskeskuksen-, sosiaalitoimiston-, neuvolan- ja työvoimatoimiston palvelut

toteudu haastateltavien toivomalla tavalla asunnon hakuprosessissa ja asuinalueiden palveluissa, mutta kaikista vähiten asuinalueen valinnassa.

Selvitystulokset kuvastavat niin maahanmuuttajien kuin romanienkin osalta tutkimuskohteina olleissa, mutta myös asukasrakenteeltaan ja asuntoomistajakannastaan samankaltaisissa kaupunginosissa asuvien maahanmuuttajien ja romanien kokemuksia ja ajatuksia asumisen etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta.

3.2 Romaneilla kulttuurin asema vahva

Haastateltuja romaneja pystyi vastausten perusteella jakamaan menestyviin ja sinnittelijöihin, koska lähes kaikissa kysymyksissä vastaukset jakautuivat tasan kahteen. Menestyvillä ei ollut mitään asumiseen liittyviä ongelmia, kun taas sinnittelijöillä oli ja jokaisessa tutkimuksessa selvitetyissä asumisen ulottuvuuksissa. Yhteistä kaikille haastatelluille romaneille oli se, että he haluavat ehdottomasti pitää kiinni oikeudestaan säilyttää oman kulttuurinsa. Heidän mukaansa myös perustuslaki sen takaa. Perinteet hoituvat haastateltujen mukaan romanien keskuudessa ongelmitta eikä viranomaisillakaan näyttänyt olevan ongelmia romanien asuttamisessa.

Asumisen alueellista keskittymistä romanien kohdalla ei ole tapahtunut eikä tapahtune, mikäli viranomaiset jatkavat vuokra-asuntojen välityksessä nykyisellä romanikulttuurin huomioivalla linjalla menestyvien romanien toivomusten mukaisesti. Osa sinnittelijöistä sen sijaan esitti huolensa siitä, että Itä-Helsinkiin on jo heidän mukaansa asutettu liian paljon romaneja.

Romanien asumisaluetta koskeviin toiveisiin kuuluu suhteellisen vähän romaneja ja muuten monipuolinen asukasrakenne. Romaneilla on useita puhtauskäsitukseen ja toisten kunnioittamiseen liittyviä kulttuurisia piirteitä, jotka omalta osaltaan estävät keskittymien muodostumista. Keskittymää ei haluta oman kulttuurin säilymisen ja

leimautumisen vaaran takia. Haastatellut olivat sitä mieltä, että kulttuuriset asumisen erityispiirteet on romaniyhteisössä sisäistetty hyvin ja niitä kunnioitetaan.

Väistämisvelvollisuutta pidettiin väkivaltaa ennaltaehkäisevänä käytäntönä. Haastateltujen mukaan se on romanien vanha oikeuskäytäntö, jota ilman romanikulttuuri ei olisi säilynyt. Ongelmallisena ja syrjintänä viranomaistoiminnassa pidetään sitä, jos romanikulttuuria ei kunnioiteta.

Romanihaastatteluissa suurin osa ajatuksista romanikulttuuriin kuuluvista asumisen erityispiirteistä, jotka ohjaavat heidän asumista (muun muassa väistämisvelvollisuus) nousivat esille haastateltavien omasta aloitteesta. On kuitenkin huomioitava, että haastateltavat löydettiin erilaisten pääkaupunkiseudulla romaniasioiden parissa toimivien tahojen tai henkilöiden välityksellä ja, että haastateltavia oli yhteensä kaksitoista. Siksi näiden haastateltujen ajatuksia ei voida yleistää kuvastavan kaikkien Suomessa asuvien romanien ajatuksia kulttuuristaan ja asumisen tilanteestaan.

3.3 Toimenpide-esitykset

Selvityksen perusteella pääkaupunkiseudulla olisi hyödyllistä tutkia asuntohakemukset. Siten saataisiin enemmän tietoa niistä syistä, miksi tietyt ihmisryhmät hakeutuvat tietyille alueille tai niiltä pois.

Pääkaupunkiseudulla ja erilaisten arvioiden mukaan, joita esitettiin selvityksen tuloksista 26.8. pidetyssä keskustelutilaisuudessa, myös muualla Suomessa (Turussa ja Tampereella) on syntynyt maahanmuuttajien keskittymistä kerrostalojen tai korttelien tasolla, mutta ei vielä segregaatiota kokonaisten asuinalueiden tasolla. Siksi tilanne tulisi nostaa julkiseen keskusteluun. Ensinnäkin sen takia, ettei ilmiö näytä koskevan ainoastaan pääkaupunkiseudun aluetta ja toiseksi, koska tällä hetkellä selvityksen tulosten mukaan maahanmuuttajat eivät halua keskittymistä, mutta tilanne saattaa muuttua, mikäli asialle ei tehdä mitään.

Sisäasiainministeriön Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeen asumisselvityksen mukaan keskittynyt asuminen ei tue integroitumista yhteiskuntaan. Siksi kehitystä on pidettävä yhteiskunnassa vakavana. Tulisi selvittää sitä, millaisia yhdenvertaisuussuunnitelmia kunnat laativat, ja miten konkreettisesti asumiskysymykset niissä otetaan huomioon.

Selvityksessä taustoittava aineisto (viranomaiset, asumisneuvojat ja järjestötoimijat) antoi ymmärtää, että maahanmuuttajien osalta asumiseen liittyvät ongelmat koskevat vain osaa maahanmuuttajista (selvitystä varten haastateltuja ryhmiä). Muita maahanmuuttajia, joita on rekrytoitu työperusteisesti, asuu arvioiden mukaan enemmän muissa kuin selvityksen kohteena olleissa kaupunginosissa. Olisi ehdottoman tärkeää tutkia, miten asumisen etninen yhdenvertaisuus toteutuu heidän kohdalla.

Liite 1: Haastattelujen kyselylomake

Yhdenvertaisuus asumisessa - kenttäselvitys maahanmuuttajien ja romanien asumisen yhdenvertaisuudesta pääkaupunkiseudulla

Tämä kysely on suunnattu Espoossa, Helsingissä ja Vantaalla asuville maahanmuuttajille ja romaneille. Tutkimuksessa selvitetään asumisen yhdenvertaisuuden toteutumista. Tavoitteena on tunnistaa sekä hyviä käytäntöjä että mahdollisia syrjiviä käytäntöjä maahanmuuttajien ja romanien asumiskysymyksissä.

Kysely on luottamuksellinen ja anonyymi. Vastauksia käytetään ainoastaan Yhdenvertaisuus asumisessa -hankkeen asumisselvitystä varten. Selvitys on osa Nexhat Beqirin (YTK yo.) Pro gradu -työtä.

Vastaajan tiedot

1) Äidinkieli

- 1 _____
2 muu, perustuslaissa viralliseksi
määritelty vähemmistökieli

2) Kaupunki _____

3) Kaupunginosa _____

4) Sukupuoli

- 1 Nainen 2 Mies

5) Ikä

18-30 30-40 40-50 50-60 yli 60

6) Montako ihmistä asunnossanne asuu?

7) Kuinka moni heistä kuuluu ydinperheeseen? (Vanhemmat ja lapset)

- 1 Kaikki
2 muu, mikä? _____

8) Jos kyseessä on ydinperhe,
kuuluuko siihen kaksi puolisoa?

- 1 Kyllä 2 Ei. Vain toinen

9) Montako neliötä on asunnossanne?

alle 30 30-50 50-70 70-90 yli 90

- 10) Kuinka kauan olette asunut Suomessa? (Koskee vain maahanmuuttajia)
alle 3	3	4	5	6	7
8	9	10	yli 10 vuotta		

I ASUMINEN

11) Asutteko

- 1 vuokralla
- 2 omistusasunnossa

12) Jos asutte vuokralla, asutteko

- 1 yksityisellä
 - 2 julkisella (kunta, kaupunki ym.)
- Mikä? _____

13) Oletteko tyytyväinen asuntonne kokoon?

- 1 Kyllä
- 2 Ei

14) Mitä kautta olette saanut asuntonne?

- 1 yksityiseltä asunnonvälitysritykseltä
- 2 kaupungin/ kunnan asunnonvälitystoimistosta
- 3 vuokrattu/ ostettu suoraan omistajalta
- 4 muu, mikä? _____

15) Kuka on auttanut asunnon löytämisessä?

- 1 omakielinen tuttava
- 2 maahanmuuttaja-/romanijärjestö
- 3 kantaväestöön kuuluva tuttava
- 4 viranomainen, mikä _____
- 5 ei kukaan

16) Oliko asunnon hakemisessa ongelmia?

- 1 Kyllä. Minkälaisia?

- 2 Ei

17) Koetteko, että asuntoa hakiessanne saitte samanlaista kohtelua kuin kantaväestöön kuuluvat ihmiset?

- 1 Kyllä
- 2 Ei. Miksi koette niin?

18) Oletteko saanut henkilökohtaista opastusta tai neuvontaa asumiseen liittyvissä käytännön kysymyksissä?

- 1 Kyllä. Mistä?

- 2 Ei

19) Onko teillä kotivakuutus?

- 1 Kyllä
- 2 Ei

20) Tunneteko mielestänne oikeutenne vuokralaisena/ asunnon omistajana?

- 1 Kyllä
- 2 Ei. Miksi?

21) Etsiessänne nykyistä asuntoanne, oliko tämä asuinalue ensisijainen toiveenne?

- 1 Kyllä. Miksi?

- 2 Ei. Miksi?

22) Kuinka kauan olette asunut nykyisessä asunnossanne?

alle vuosi	1	2	3	4	5
6	7	8	yli 8 vuotta		

23) Asuitteko ennen samassa

- 1 kaupungissa
- 2 kaupunginosassa
- 3 muualla, missä? _____

24) Kuinka usein olette muuttanut Suomessa asumisen aikana? (Koskee vain maahanmuuttajia)

II MAAHANMUUTTAJIEN JA ROMANIEN ASUMISEN ARKEA

25) Vietättekö mielellänne aikaa kotona?

- 1 Kyllä. Miksi?

- 2 Ei. Miksi?

26) Miten vietätte vapaa-aikaa? _____

27) Onko teillä ollut ongelmia naapurien kanssa?

- 1 Kyllä. Millaisia?

- 2 Ei

28) Keneen otatte yhteyttä, jos teillä tulee asumiseen liittyviä ongelmia?

29) Oletteko mukana asukastoiminnassa? (asukasyhdistys, talonyhtiökokoukset, pihatalkoot)

- 1 Kyllä
- 2 Ei. Miksi?

30) Oletteko mukana muussa toiminnassa asuinalueellanne?

- 1 Kyllä. Missä?

- 2 Ei. Miksi?

31) Onko teillä yhteyksiä kantaväestöön?

Työelämässä	Kyllä	Ei
Ystävapiirissä	Kyllä	Ei
Naapurit	Kyllä	Ei
Mualla	Kyllä	Ei

32) Harrastatteko asuinalueellanne jotain?

1 Kyllä. Mitä?

2 Ei

33) Mitä harrastus-/toimintamahdollisuuksia haluaisitte lähelle kotianne?

III PALVELUJEN SAATAVUUS

34) Jos perheessänne on peruskouluikäisiä lapsia, jotka käyvät koulua asuinalueellanne, oletteko tyytyväinen kyseiseen kouluun?

1 Kyllä. Miksi?

2 Ei. Miksi?

35) Jos perheessänne on alle kouluikäisiä lapsia, ovatko he asuinalueellanne

1 kunnallisessa päivähoidossa

2 yksityisessä päivähoidossa

3 kotona hoidossa

Miksi? _____

Kuka hoitaa?

4 ei ole alle kouluikäisiä lapsia

36) Oletteko tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseen lasten päivähoidon osalta?

1 Kyllä

2 Ei. Miksi?

37) Jos asuinalueellanne on seuraavia palveluita ja käytätte niitä, oletteko niihin tyytyväinen?

	Ei kovin tyytyväinen	Melko tyytyväinen	Erittäin tyytyväinen	En käytä	Ei ole
Isännöitsijäpalvelut (huolto)	x	x	x	x	x
Kaupalliset palvelut (kaupat, posti, pankki ym.)	x	x	x	x	x
Terveyskeskusten palvelut	x	x	x	x	x
Sosiaalitoimiston palvelut	x	x	x	x	x
Neuvola	x	x	x	x	x
Työvoimatoimiston palvelut	x	x	x	x	x

38) Ovatko asuinalueesi palvelut mielestänne riittävät?

- 1 Kyllä
- 2 Ei. Mitä palvelua kaipaisit?

Miksi?

39) Koetteko, että käyttämissänne palveluissa saatte samanlaista kohtelua kuin kantaväestöön kuuluvat ihmiset?

- 1 Kyllä
 - 2 Ei. Miksi koette niin?
- _____

MAAHANMUUTTAJIEN JA ROMANIEN AJATUKSIA YHDENVERTAISUUDEN TOTEUTUMISESTA JA ASUMISEN KESKITTYMISESTÄ

40) Mitkä ovat suurimmat ilon aiheet asuinalueessasi?

41) Mitkä ovat mielestänne suurimmat ongelmat asuinalueessanne?

42) Onko samaan etniseen ryhmään kuuluvien ihmisten keskittyminen asumaan samalle alueelle mielestänne toivottavaa?

- 1 Kyllä. Miksi?
- _____

- 2 Ei. Miksi?
- _____

43) Haluaisitteko asua muualla?

- 1 Kyllä. Miksi?
- _____

- 2 Ei.

44) Suomeen muuttoon syy? (koskee vain maahanmuuttajia)

- 1 Avioliitto
- 2 Koulutus
- 3 Pakolaisuus
- 4 Työ
- 5 Muu syy. Mikä? _____

45) Jäikö jotain kysymättä? Lisää sanottavaa jostain kysytystä asiasta? Palautetta?
